



«ҰСТАЗДЫҢ ОРНЫ – ТӨР»

Алматыда үздік педагогтер марапатталды

Ұстаздар күні Алматыда қала педагогтерін марапаттауға арналған салтанатты рәсім өтті. Шаһар басшысы Дархан Сатыбалды бір топ ұстазды құттықтап, мемлекеттік марапаттарды табыс етті.

– Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев өзінің «Әділетті қоғамға – шыншыл сөз» атты еңбегінде: «Ұстаздар қауымы ұлттың жаңа сапасын қалыптастырады. Мұғалім болып, ұрпақ тәрбиелеу – қасиетті миссия», – деп педагогтердің қоғамдағы рөлі мен қызметіне айрықша баға берген болатын. Цифрлық дәуірге қадам басқан тұста мұғалімдерімізге қойылатын талап та жоғары. Жасанды интеллект дамып, технологиялар ұдайы жаңарып, кәсіп түрлері жиі өзгеріске түсуде. Бірақ бала бойына білім мен жігерді, парасат пен ізгілікті дарытатын ұстаз тұлғасы қашанда өз биігінде қала бермек, – деді қала әкімі.

Бүгінде шаһарымыздың білім беру жүйесінде 42 мыңнан астам педагог еңбек етуде. Ұстаздар арасынан тұңғыш «Қазақстанның Еңбек Ері» атанған Аяғұл Миразованың сара жолын бүгінгі алматылық педагогтер жаңа жетістіктерімен жалғастырып, 2024 жылы осы атаққа №4 мектеп-интернаттың математика пәні мұғалімі Гүлжанар Нұрпейісова ие болды. Сондай-ақ, қаламыздың 16 педагогы «Қазақстанның еңбек сіңірген ұстазы» құрметті атағын иеленді.

– Бұл – Алматыда қалыптасқан мықты педагогикалық мектептің, ұстаздық дәстүр мен кәсіби сабақтастықтың нақты нәтижесі. Қала әкімдігінің ұстанымы айқын, үздік мұғалімнің еңбегі қашанда еленіп, бастамалары қолдау тауып, ал үздік тәжірибелер өзгелерге үлгі болуы тиіс, – деді Дархан Сатыбалды кездесуде.

Кәсіби мерекеге орай, мемлекет алдындағы ерекше еңбегі және білім беру саласындағы елеулі жетістіктері үшін алматылық төрт педагог: 53 жылдық еңбек өтілі бар Республикалық физика-математика мектебінің физика пәнінің мұғалімі Сабыр Тұяқбаев, білім беру жүйесіне 50 жылын арнаған, еңбек ардагері Тоқтар Абайлда, №138 гимназияның бастауыш сынып мұғалімі, 37 жылдық еңбек өтілі бар Эльмира Әбдірасылова, білім саласында 33 жыл жұмыс істеген, №7 арнайы мектеп-интернатының мұғалім-логопеді Алма Сексенова «Құрмет» орденімен марапатталды.

Мемлекеттік «Ерен еңбегі үшін» медалін педагогикалық қызметке 47 жылын арнаған №87 жалпы білім беретін мектептің ағылшын тілі мұғалімі Наталья Зубенко марапатталды. Тағы бес педагог Алматы қаласы әкімінің Алғыс хатына ие болды. Марапаттарға «Алматы дарыны» орталығының бөлім меңгерушісі Жібек Сыбанбаева, №178 мамандандырылған лицей директорының орынбасары Гүлнафис Дәулетбаева, №136 мектеп-гимназияның қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі Нұргүл Жұманбек, №44 мектеп-гимназияның ағылшын тілі пәнінің мұғалімі Сусанна Зейналова және №174 мектеп-гимназияның математика пәнінің мұғалімі Дәмен Сағатбек ие болды.

Биыл «Алматы ұстазы – 2026» қалалық байқауының жеңімпазы атанған жеті педагог Қытайда халықаралық тағылымдамадан өтуге мүмкіндік алды. Олардың қатарында Алматы мектептерінің тарих, география, биология, қазақ тілі мен әдебиеті, физика, ағылшын тілі және химия пәндерінің мұғалімдері бар.

Сондай-ақ, «Алматы ұстазы – 2026» байқауында №92 мамандандырылған лицейдің химия пәнінің мұғалімі Мықтыбек Тәңірберген Гран-при иегері атанды. Жеңімпазға 5 млн. теңгенің сертификаты және Қытайда халықаралық тағылымдамадан өтуге арналған сертификат табыс етілді.

Ұстаздарға арналған іс-шара Республика сарайында Қазақстанның өнер жұлдыздарының қатысуымен өткен мерекелік концертке ұласты.

Рая ЕСКЕНДІР.

БІЗДІ ӘЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІЛЕРДЕН ОҚЫҢЫЗ:



ҚҰРЫЛТАЙДЫҢ ҚЫРКҮЙЕКТЕГІ ҚАДАМЫ

Депутаттар қандай сауалдар жолдады?

Еліміздегі парламентаризмнің даму үрдісін, халық қалаулыларының жұмысын ұдайы назарда ұстап келе жатқанымызды көзіқарақты оқырман жақсы біледі. Осы дағдылы үрдісті жалғай отырып, қыркүйек айында Құрылтай депутаттарының жолдаған сауалдарын салмақтап көрдік.

Құрылтай қабырғасынан Үкімет пен өзге де мемлекеттік органдарға 47 сауал жолданған. Онда әлеуметтік саясаттан бастап өнеркәсіп, цифрландыру, білім, медицина, экология және көлік инфрақұрылымына дейінгі ауқымды мәселелер көтерілген. Сауалдардың мазмұнына назар аударсақ, олардың басым бөлігін бір ортақ ұстаным біріктіреді. Мемлекеттік саясаттың тиімділігі енді қабылданған шешімнің өзімен емес, оның азаматтардың өміріне әкелген нақты нәтижесімен өлшенуі тиіс.

Есептен нақты нәтижеге дейін

Қыркүйек айындағы сауалдардың елеулі бөлігі экономикалық саясаттың тиімділігі мен мемлекеттік қолдаудың қайтарымына арналды. Әсіресе, отандық өндіріс, арнайы экономикалық аймақтар, экспорт құрылымы, шағын және орта бизнес пен салық саясатына қатысты мәселелер бірнеше фракцияның назарында болды. Мысалы, «Әділет» партиясы фракциясының депутаттары арнайы экономикалық және индустриялық аймақтардың тиімділігіне қатысты сауал жолдады.

Мемлекет басшысы бұған дейін бұл аймақтардың қазіргі жұмыс тәсілі өзін толық ақтамағанын атап өткен еді. Қазақстанда 18 арнайы экономикалық және 69 индустриялық аймақта 900 жоба іске асырылып, 7,5 триллион теңгеден астам жеке инвестиция тартылған, 59 мыңнан астам жұмыс орны ашылған. Алайда, депутаттардың пайымдауынша, осындай ауқымды мемлекеттік қолдаудың экономикалық қайтарымы бұдан да жоғары болуы керек. Сондықтан олар арнайы аймақтардың жұмысын тек жоба саны мен инвестиция көлемі арқылы емес, өндірілген өнім, экспорт, бюджетке түсім және қосылған құн секілді нақты көрсеткіштер арқылы бағалауды ұсынды.

Бұл мәселе «Ақ жол» партиясы фракциясының отандық өндіріс пен экспортқа қатысты сауалдарымен сабақтасады. Депутаттар Қазақстан экспортының құрылымында шикізаттың үлесі әлі де жоғары екенін атап өтті. 2026 жылдың алғашқы жартыжылдығында экспорт көлемі шамамен 51 млрд. доллар болғанымен, оның 48 пайыздан астамын мұнай мен мұнай өнімдері құраған. Алюминий, темір, болат, мырыш, қорғасын, хром секілді металдарды экспорттау да негізінен бастапқы өңдеу деңгейінде қалып отыр. Осыған байланысты депутаттар экономикалық саясаттың негізгі өлшемін шикізатты сатудан дайын өнім шығаруға көшіруді ұсынды. Яғни мәселе тек экспорт көлемін арттыруда емес, сол өнімнің қанша қосылған құны Қазақстанда қалып отырғанында.

Отандық өндірістің шынайы үлесі туралы мәселені «Ақ жол» депутаттары мемлекеттік сатып алулар мысалында да көтерді. Бұған дейін «индустриялық сертификат» жойылғаннан кейін 705



кәсіпорынның отандық өндіруші мәртебесіне сәйкес келмейтіні анықталған. Депутаттар тауардың шын мәнінде Қазақстанда өндірілгенін анықтау үшін кедендік декларацияларды, өндірістің өңдеу тереңдігін және өнімнің нақты шығу тегін салыстыратын жаңа әдістеме енгізуді ұсынды.

Ал шағын және орта бизнестің жағдайына қатысты «Әділет» партиясының депутаттары алаңдаушылық білдірді. Ресми дерек бойынша, 2026 жылдың басында Қазақстанда 2,17 млн.-нан астам жұмыс істеп тұрған ШОБ субъектісі болса, 1 шілдеде бұл көрсеткіш 1,97 млн.-ға дейін төмендеген. Яғни алты ай ішінде статистикалық тұрғыда 200 мыңнан астам субъект азайған. Алматыда төмендеу көлемі 41 мыңнан астам кәсіпкерлік субъектісін құраған. Бұл деректер салық реформасының бизнеске әсерін қайта қарау қажеттігін көрсетеді. Осы тұрғыда депутаттар бизнестің өсуіне мүмкіндік беретін салықтық жағдай қалыптастыруды ұсынды.

Экономикалық мәселелер ауыл шаруашылығы мен жергілікті бюджеттерге қатысты сауалдарда да қамтылған. «Ауыл» партиясының депутаттары ауыл шаруашылығына арналған ғылыми зерттеулерді, генетика, селекция, геномика және ветеринария бағыттарын күшейту мәселесін көтерді. Ал жер учаскелерін ауыл шаруашылығына қатысы жоқ мақсаттарға беру кезінде төленетін өтемақыны сол жер орналасқан өңірдің бюджетінде қалдыру ұсынылды. Бұл депутаттардың пікірінше, жергілікті бюджеттердің қаржылық дербестігін арттыруға мүмкіндік бермек.

Осы сауалдардың барлығын біріктіретін ортақ мәселе бар. Ол мемлекеттік қолдаудың көлемінен гөрі оның нәтижесін бағалау. Экономикалық аймаққа қанша инвестиция тартылды, қанша кәсіпорын тіркелді немесе қанша қаражат бөлінді деген көрсеткіштермен қатар, оның ел экономикасына нақты қандай әсер бергені маңызды бола түсті.

Цифрлық орта және қауіпсіздік

Қыркүйектегі депутаттық сауалдардың тағы бір ірі бағыты – цифрлық өзгерістердің қоғам өміріне ықпалы. Әсіресе, балалардың әлеуметтік желідегі қауіпсіздігі, интернетке қолжетімділік және жасанды интеллектің практикалық тұрғыдан пайдалану мәселелері көтерілді. Мысалы, «Әділет» партиясының депутаттары 16 жасқа толмаған

балалардың әлеуметтік желілерге тіркелуін заңнамалық тұрғыдан шектеу мәселесін көтерді. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының HBSC зерттеуіне сүйенген депутаттар Қазақстандағы 9-10 жастағы балалардың шамамен 60 пайызы, 11-12 жастағылардың 66 пайызы әлеуметтік желілерді пайдаланатынын атап өтті. Балалардың 88 пайызында жеке смартфон бар. Сондықтан депутаттар мәселені тек әлеуметтік желіге кіруге тыйым салумен шектемей, жасты растау алгоритмдерін енгізу, балалардың жеке деректерін қорғау, мектептерде цифрлық гигиена мен медиа-сауатты күшейту және балалардың әлеуметтік желі қолдануын тұрақты зерттейтін ұлттық мониторинг жүйесін қалыптастыруды ұсынды.

Бұдан бөлек, фракция депутаттары «треш-стриминг» мәселесін көтерген. «Әділет» фракциясының депутаттары әлеуметтік желілердегі балағат сөздер, қорлау, қауіпті пранктер мен арандатушы тікелей эфирлердің коммерциялық табыс көзіне айналып бара жатқанын атап өтті. Осыған байланысты заңнамада «треш-стриминг» ұғымын бекітіп, мұндай контентті анықтау, бұғаттау және авторларын сәйкестендірудің тиімді тетігін қалыптастыру ұсынылды.

Депутаттардың сауалдарында цифрлық теңсіздік мәселесі де назардан тыс қалмады. «Әділет» партиясының депутаттары ауыл тұрғындарының сапалы интернетке қолжетімділігін арттыруды көтерді. Ауылда 7 миллионнан астам адам тұратынын ескерсек, интернет бүгінде байланыс құралы ғана емес, білім алу, мемлекеттік қызметтерді пайдалану, банк операцияларын жүргізу және кәсіпкерлікпен айналысу мүмкіндігіне тікелей әсер ететін инфрақұрылымға айналды. Сондықтан бұл мәселе еліміз үшін өте өзекті.

Сонымен қатар, Құрылтай депутаты С.Пономарев жасанды интеллектің медицинада қолдану мәселесін көтерді. Қазақстанда өкпе обыры онкологиялық аурулар арасындағы өлім-жітімнің негізгі себептерінің бірі болып отыр. Осыған байланысты депутаттық сауалда ерте диагностика үшін әзірленген отандық жасанды интеллект жүйесін толық іске қосу қажеттігі айтылды. Қазір жоба 200 медициналық ұйымға интеграцияланғанымен, оның толыққанды іске қосылуы бойынша сұрақтар бар.

Құрылтай депутаттары әлеуметтік мәселелерді де назардан тыс қалдырған жоқ. Мысалы, әлеуметтік саясаттағы маңызды бағыттардың бірі мүмкіндігі шектеулі балалардың білім алуына қатысты мәселе көтерілген. Құрылтай де-

путаттары Е.Баялышбаев пен Е.Смолякова балалардың диагнозына ғана емес, жеке қабілеті мен қажеттілігіне қарай қолдау көрсететін жүйеге көшуді ұсынды. 2025 жылдың соңында Қазақстанда 120 мыңнан астам бала мүгедектігі бойынша есепте тұрған. Депутаттар инклюзивті білім беру шеңберінде ресурс сыныптарын, бейімделген бағдарламаларды және қолжетімді спорттық инфрақұрылымды кеңейтуді ұсынды.

Адам капиталы және экология

Білім мен адам капиталы мәселелері де сауалдарда көтірілген. Мысалы, «Әділет» фракциясы өңірлік университеттердің ғылыми әлеуетін күшейту, жас ғалымдарға тұрақты ғылыми мансап қалыптастыру және ғылымды Астана мен Алматыда ғана шоғырландырмай, өңірлерге дамыту қажеттігін көтерді.

Бұдан бөлек, медицина саласында дәрігердің мәртебесі мен кәсіби қауіпсіздігі мәселесі қозғалды. Депутаттар дәрігерді кәсіби міндетіне қатысы жоқ бюрократиялық функциялардан босату, «дәрігер» атауы мен кәсіби мәртебесін құқықтық тұрғыдан қорғау және медицина қызметкерлерінің қызметтік қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөнінде заңнамалық бастама көтерді.

Қыркүйектегі депутаттық сауалдардың әлеуметтік мазмұны мемлекеттің адам капиталына деген көзқарасының өзгеріп келе жатқанын көрсетеді. Балаға қауіпсіз цифрлық орта, ауыл тұрғынына сапалы интернет, мүмкіндігі шектеулі балаға нақты мүмкіндік, дәрігерге кәсіби қорғаныс, студентке қолжетімді жатақхана секілді бастамалар азаматтың күнделікті өмір сапасын анықтайтын факторлар.

Бұған экология және қалалық орта мәселелері де қоса кеткен жөн. Мысалы, депутаттардың өсімдік әлеміне келтірілген залалды есептеу әдістемесін жетілдіру, заңсыз ағаш кесу мен экологиялық залал үшін жауапкершіліктің әділдігін қамтамасыз ету, қалалардағы заңсыз граффитиге қарсы күресті күшейту және тұрмыстық қалдықтарды сұрыптау жүйесін дамыту туралы сауалдар қоғамдағы экологиялық мәдениеттің жаңа деңгейін көрсетеді.

Қорыта келе, қыркүйек айындағы депутаттық сауалдардың мазмұнына бір ғана өлшеммен қарау қиын. Бір жағында экономика мен өндірістің тиімділігі, екінші жағында цифрландыру мен жасанды интеллект, үшінші жағында білім, медицина, әлеуметтік қорғау және экология тұр. Бірақ олардың барлығын байланыстыратын бір сұраныс бар. Ол мемлекеттік шешімнің нақты нәтижесі мен азаматтар үшін тиімділігі болып саналады.

Депутаттық сауалдардың негізгі саяси мәні де осында. Мемлекеттік органдарға қойылатын депутаттардың талабы біртіндеп «не істелді?» деген сұрақтан «нәтижесі қандай?» деген өлшемге ауысып келеді.

(Дереккөз: quryltai.kz).

Пердехан
ШӘМШИЕВ,
сарапшы.





КӨКЖАЙЛАУҒА КӨШЕТ ОТЫРҒЫЗЫЛДЫ

Алматының тынысы кеңейе түсті. Қала жастары мен студенттер Алатаудың Көкжайлау төріне шығып, 2 мыңға жуық Шренк шыршасын отырғызды. Тау өрі мен ашық тепсеңін абаттандыруды мақсат еткен акцияға ҚР Экология және табиғи ресурстар министрі Әлібек Қуантыров, Алматы қаласының әкімі Дархан Сатыбалды, қалалық мәслихат төрағасы Мейіржан Отыншиев, «Kazakh Tourism Development Ltd.» өкілдері, жастар, студенттер және ғалымдар қатысты.

Алматы қаласының әкімі Дархан Сатыбалды жастар ықыласының ерекше екенін айтып, экологиялық бастамаларға белсенді араласып жатқанын мәлімдеді. «Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев жастарды дамыту мен қолдаудың маңыздылығын бірнеше рет атап өтті. Алматы үшін жас қала тұрғындарының қала өміріне белсенді араласып, қоршаған ортаны сақтауға өз үлесін қосуы маңызды», – деді қала басшысы. «Kazakh Tourism Development Ltd.» бас атқарушы директоры Ержан Еркінбаевтың сөзіне қарағанда, Almaty SuperSki жобасында нақты экошараларға басымдық берілмек. «Алматы жастарының өз қаласының, тауларымыздың

және Көкжайлаудың болашағына қызығушылық танытуы біз үшін маңызды. Біз бірқатар ашық кездесу өткізіп, жастардың пікірін тыңдап, сұрақтарына жауап бердік. Біздің ұстанымымыз қарапайым: кез келген даму табиғатқа құрметпен қараудан басталуы тиіс. Сондықтан Almaty SuperSki жобасын іске асырудың келесі кезеңдеріне кіріспес бұрын нақты экологиялық іс-шаралардан бастап отырмыз. Жаңа ағаштар отырғызу – осындай қадамдардың бірі», – деді Ержан Еркінбаев.

Бір айта кетерлігі, аталмыш акция Almaty SuperSki жобасы аясында жүзеге асқан, жастарды игі істер мен табиғат-ананы аялауға баулуға негізделген. Қала жастары бұған дейін де жобаның дамуы, оның таулы аумақтарға ықпалы және Көкжайлаудың болашағына қатысты мәселелерді талқылауға қатысқан. Ашық кездесулер барысында сауалдарын қойып, ұсыныс-пікірлерін ортаға салған.

Жас көшеттерді Алатаудың құйқалы топырағына егіп, кеңес беріп, ғылыми тұжырымын жеткізіп жүргендер арасында әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Биология және биотехнология факультетінің ботаника және агроэкология кафедрасының өкілдері, бейінді ғылыми ұйымдардың мамандары да болды.

«Біз табиғатты жауапты пайдалану қағидатын басшылыққа аламыз: бір ағаш алынған жағдайда оның орнына он ағаш отырғызу қамтамасыз етіледі. Бұл ретте туристік

кластер іске асырылатын аумақта Қызыл кітапқа енгізілген бірде-бір ағаш көшірілмейді немесе алынбайды. Барлық экологиялық талаптар сақталған жағдайда жобаны іске асыру туризм мен экономиканы дамытуды табиғи мұраны сақтаумен ұштастыруға мүмкіндік беретініне сенімдімін. Бұл – біз сақтап, болашақ ұрпаққа жеткізуге тиіс байлығымыз», – деді Экология және табиғи ресурстар министрі Әлібек Қуантыров.

Ардагер орманшы, табиғатты қорғау саласында 45 жыл еңбек етіп, зейнет жасына жеткен Мұрат Әбдуәлиұлы да жастарға өнеге айтып, өз тәжірибесін жеткізіп, еліміздің байлығын бағалауға үндеді.

– Жастарға үлгі болсын. Жастар ағаш отырғызып қана қоймайды, теңдессіз табиғатымызды бағалауды үйренеді. Осы акциядан кейін табиғатқа деген қарым-қатынасы өзгереді, бойындағы отаншылдық сезімі ұлғая түседі. Бәрі оңынан болсын! Бүгін отырғызған ағаштарымыздың 90–95 пайызы көктеп кетеді деп отырмыз. Себебі, шырша ағашын күзде, әсіресе, қазан айында отырғызу керек, – деді Мұрат Әбдуәлиұлы.

Түс ауған сәттен-ақ Көкжайлаудың желкесі жаңаша сұлулыққа бөленіп сала берді. Жас көшеттер күн сәулесіне маңдайын сүйгізіп, Алатау аскарынан ескен саф самалға баяу ғана тербеліп тұрды.

Дастан ҚАСТАЙ.
Сурет: Қайрат ҚОНЫСБАЕВ.

Ашық диалог алаңы

«Әділет» партиясының Алатау аудандық филиалының ұйымдастыруымен «Ұстаз айтса» диалог алаңы өтті. №204 мектепте өткен іс-шараға білім беру саласындағы белсенді партия мүшелері, қалалық мәслихат депутаттары мен ұстаздар қатысты. Кездесу барысында білім беру саласының қызметкерлері мен ұстаздары марапатталды.



Диалог алаңында қатысушылар «Неге мен мұғаліммін?», «Мұғалімнің әр күні қалай өтеді?», «Жақсы оқуға не көмектеседі, не кедергі?», «Егер бір ғана нәрсені өзгерту мүмкін болса...» және «Ұстаз және мемлекет» тақырыптары бойынша тәжірибе алмасып, білім беру саласындағы өзекті мәселелер мен ұсыныстар талқыланды.

– Қазіргі уақытта бүкіл республика бойынша «Әділет» партиясының филиалдары арқылы ауыл болсын, қала болсын – барлық мектептерде білім саласының қызметкерлерін жинақтаған диалог алаңдары өтіп жатыр. Бес тақырып бойынша жас мұғалім де, тәжірибелі мұғалім де өз жұмысындағы тәжірибесін ортаға салып, ұсыныстарын айтты. Біз әрі қарай осы диалогтың нәтижесі ретінде айтылған ұсыныстарды ескереміз, – деді «Әділет» партиясы Алатау аудандық филиалының төрағасы Жарқын Алдабергенқызы.

Досбол АТАЖАН.
Сурет: Самат ҚҰСАЙЫНОВ.

Таңғы сағат он шамасында 28 гвардияшы-панфиловшылар саябағында әдеттегіден өзгеше қозғалыс байқалды. Қолдарына тапсырма жазылған парақтарын ұстаған студенттер бір-бірімен ақылдасуда. Бұл жолы олар саябаққа жәй серуендеуге емес, құқықтық білімін сынауға жиналды.

Қоғам дамуының қозғаушысы

Алматыда «Заң мен тәртіп» әлеуметтік жобасы аясында өткен «Заң – қалада» құқықтық квестіне қаланың он жоғары оқу орнынан 200 студент қатысты. Іс-шара «Мен заңды ұстанамын» флешмоб-акциясынан басталды. Одан кейін командалар өздерін таныстырып, квесттің негізгі кезеңіне кірісті. Бір қарағанда, ойынға ұқсайтын тапсырмалардың астарында маңызды құқықтық мәселелер жатты. Алматы қаласы Ішкі саясат басқармасының Қоғамдық даму орталығы басшысының орынбасары Болатжан Әл-Фарабидің айтуынша, квесттің басты мақсаты – жастарды заң мен тәртіпті сақтауға ойын арқылы баулу.

– Бұл іс-шара Қоғамдық даму орталығының «Заң мен тәртіп» әлеуметтік жобасы аясында ұйымдастырылып отыр. Негізгі мақсат – жастардың құқықтық сауатын арттырып, заң мен тәртіпті сақтауға баулу. Ол үшін квест форматын таңдадық. Әр командаға заң мен құқыққа қатысты тапсырмалар мен сұрақтар берілді. Соңында қатысушыларға түрлі номинациялар бойынша марапаттар табысталды. Мұндай форматтағы іс-шараны биыл алғаш рет ұйымдастырып отырмыз, – деді Болатжан Әл-Фараби.

Студенттер бірнеше тақырыптық станциядан өтіп, шытырман оқиғаларға толы кейстерді шешті. Квесттің бір ерекшелігі – тапсырмалардың қала кеңістігіне бейімделуі. Бағыттарды



әзірлеуге қалалық қызметтер де атсалысқан. Бағдарламаға Алматы қаласы Төтенше жағдайлар департаменті мен Полиция департаменті секілді құрылымдар қатысып, Жедел басқару орталығы, Арбат, Сайран көлі, саябақтар мен аула алаңдары да квест бағыттарына енгізілді. Жастар үшін мұндай форматтың берері мол. Себебі, құқықтық сауаттылық тек заң баптарын жаттап алумен шектелмейді. Күнделікті өмірде өз құқығыңды білу, өзгенің құқығын құрметтеу, қоғамдық тәртіпті сақтау және цифрлық ортада қауіпсіз әрекет ету де – құқықтық мәдениеттің бір бөлігі.

Аяжан СЕРІКҚЫЗЫ.

БҮГІНГІ ҚАРҚЫН – ЕРТЕҢГІ ӘЛЕУЕТ

Бостандық ауданы да қаланың нақты секторын, оның ішінде жол, жылу, су, электр желілері, абаттандыру секілді инфрақұрылымдық бағытын дамытуда алға адымдап келе жатыр. Өңірлік коммуникациялар қызметі алаңында өткен брифингте әлеуеті жоғары ауданның жетістігі туралы аудан әкімі Азамат Қалдыбеков баяндап берді.



Бостандық ауданында инженерлік желілер мен жол инфрақұрылымын жөндеу жұмысы қарқын алған. Мәселен, инвестициялық бағдарлама аясында 154 шақырым электр желісін жаңғырту қолға алынған. Жаңа желілер ПС-6А, ПС-3А мен «Алатау» қосалқы станциясынан тарылады. Бұл ауданның электр желісінің тозу деңгейін 25%-ға төмендетуге мүмкіндік бермек. Тағы 8 нысанда 7,3 шақырым су құбыры мен кәріз желісі ауыстырылуда. Бұл жұмыс Бұқар жырау, Бәсенов пен Сырғабекөв көшесін, «Орбита-1» мен «Орбита-3» шағынауданын, сондай-ақ №145 мектеп аумағын қамтиды.

Жылумен қамту саласында сегіз нысанда күрделі жұмыс қолға алынды. Оның қатарында Масанчи көшесіндегі жылу магистралін, Березовский көшесіндегі сорғы станциясын, «Көктем-3» шағынауданындағы орталық жылу желісі мен элеваторлық торап, қаланың бірнеше көшесіндегі желіні жаңғырту бар. Бұдан бөлек, 12 нысанда газ инфрақұрылымы жаңарады. Атап айтқанда, әл-Фараби даңғылы мен Жароков көшесіндегі, Абай даңғылынан Си Синхай көшесіне дейінгі аралықтағы жерасты газ құбыры жөнделе бастады.

«Қазба жұмыстарының қашан аяқталатынын сұрап, наразылық білдіріп отырған тұрғындардың талабы орынды. Алайда, жер астында қырық жыл бойы жаңартылмаған құбыр жатса, жаңа асфальт төсегеннен пайда жоқ.

Түркісіб ауданында биыл қалалық ортаны кешенді жаңғыртуға бағытталған бірқатар жоба жүзеге асып жатыр. Бұл туралы Өңірлік коммуникациялар қызметінде өткен баспасөз мәслихатында Түркісіб ауданының әкімі Дамир Әкежанов айтты.

Инфрақұрылымдағы оң бағыт

2026 жылдың тоғыз айында ауданда әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштердің де оң динамикасы байқалды. Өнеркәсіп өндірісі 41,9% өсіп, 221,6 млрд. теңгеге жетті. Негізгі капиталға салынған инвестиция 10% артып, 209,5 млрд. теңге болды. Құрылыс жұмыстарының көлемі 23,3% өсіп, 65,5 млрд. теңгеге жетті, ал бөлшек сауданың үлесі – 481,7 млрд. теңге. Салық түсімі де 15% артып, 212,9 млрд. теңгеге жетті.

Ауданда инженерлік желілерді жаңарту негізгі бағыттардың біріне айналды. Биыл ұзындығы 192,4 шақырым сумен жабдықтау желісі мен 89,1 шақырым су бұру желісінің құрылыс-монтаж жұмыстары аяқталды. Сонымен қатар, бес кәріздік сорғы станциясы бойынша жұмыс жүргізілді. Қазір Ақан сері, Шолохов және Сейфуллин көшелері арасындағы аумақта, «Нұршашқан» шағынауданындағы инфрақұрылыммен толық қамтылмаған учаскелерде, сондай-ақ Рысқұлов, Жансүгіров, Сейфуллин және Шолохов көшелері аралығында бірнеше жоба іске асырылып жатыр.

Алдағы кезеңде «Қайрат» шағынауданындағы көппәтерлі тұрғын үйлерге инженерлік желілер тарту және Сүйінбай, Рысқұлов, Шемякин, Бекмаханов көшелері арасындағы, СМУ кенті мен Красногорская көшесіндегі желілерді жобалау жоспарланған.

«Аталған жобаларды іске асыру аудан тұрғындарын сапалы сумен және кәріз қызметімен қамтамасыз етуге мүмкіндік

Қыс мезгілінде апат болған жағдайда жолды бәрібір қайта ашып, жөндеуге тура келеді», – деді Азамат Қалдыбеков.

Аудандағы 17 көшедегі жалпы ұзындығы 17,2 шақырым жол орташа жөндеуден өтті.

Бұдан бөлек, аудан әкімінің аппараты 39 мың шаршы метр жолдағы шұңқырды бітеп шықты. Инженерлік желілердің 1000-нан астам люгі мен жаңбыр суын қабылдайтын құдықтары өздігінен деңгейленетін, яғни «қалқымалы» люктерге ауыстырылды. Жалпы аумағы 6 мың шаршы метр болатын техникалық тротуарлар брусчаткамен абаттандырылды.

Жыл басынан бері «Алматықалажарық» кәсіпорны сыртқы жарықтандырудың 400 тірегін бөлшектеп, жаңаларын орнатты, 3 мыңнан астам шамды ауыстырды және 39 кабель желісін оқшауланған сыммен қайта тартты.

«Құбырды төсеу мен тексеру жұмысы аяқталғаннан кейін мердігерлер қазылған учаскені қалпына келтіріп, үш тәулік, яғни 72 сағат ішінде асфальт төсеуге міндетті. Жұмысты созып, тұрғындарға қолайсыздық жасаған компанияларға 45 миллион теңгеден астам айыппұл салынды. Үш мердігерге қатысты сотқа талап-арыз берілді. Оларды лицензиясынан айыру мен сенімсіз ұйымдар тізіміне енгізу жағы қарастырылып жатыр», – деді аудан әкімі.

Бостандық ауданында кәсіпкерлер аумақтарды жан-жақты абаттандыруға атсалысып жатыр. «Игілік Бостандық» жобасы аясында жалпы құны 34,5 млрд. теңгеден асатын 26 әлеуметтік жобаны жүзеге асыру жоспарланған. 2026 жылдың соңына дейін 3 млрд. теңге көлеміндегі жобаларды аяқтау көзделіп отыр. Қазіргі уақытта 21 жоба толық жүзеге асырылды. Бұл ретте аяқталған жобаларды іске асыруға бюджеттен ақша бөлінген жоқ.

Алматыда Сәтбаев пен Шагабутдинов көшесінің арасындағы аумақта Жапон бағы құрылады. Аумағы



2,5 гектар болатын жерде дайындық пен демонтаж жұмысы басталды. Жоба демеушілердің қаражаты есебінен жүзеге асады. Мұнда бамбук тоғайы, тас бағы мен су нысандары пайда болады.

Оңтүстік саябақтың солтүстік бөлігіндегі құрылыс-монтаж жұмысы аяқталды, нысан қабылдау рәсімінен өтіп жатыр. Саябақтың оңтүстік бөлігі бойынша жоспарланған жөндеу жұмысына қажетті іс-шаралар анықталды. Келер жылы Сәтбаев пен Байзақов көшелерінің қиылысындағы көпір астындағы аумақты абаттандырады.

«Біз креативті экономиканы дамытуға ерекше көңіл бөлеміз. Сәтбаев пен Байзақов көшесінің қиылысындағы көпір астындағы кеңістік жәй ғана өткел емес, толыққанды жыл бойы жұмыс істейтін жастар хабына айналады. Мұнда жастар үшін әр маусымда қолжетімді спорт пен шығармашылық инфрақұрылымы пайда болуы тиіс», – деді Азамат Қалдыбеков.

Сәулеттік жарықтандыруы бар 70 тұрғын үйдің қасбетін жаңарту жұмысы да аяқталып қалды. 45 көппәтерлі тұрғын үйде құрылыс-монтаж жұмысы бітті, тағы 25 нысанда жұмыс соңғы кезеңге өтті. Демек, іргелі аудан биылғы жылды сәтті түйіндемек.

Нұржамал ӘЛІШ.

ТҮРКСІБТІҢ ТЫҢ ЖЕТІСТІГІ



береді. Бұл шаралар электрмен жабдықтаудың сенімділігін арттырып, көшелерді жарықтандыру сапасын жақсартады», – деді Дамир Әкежанов.

Электр инфрақұрылымы да назардан тыс қалған жоқ. «Нұршашқан» шағынауданында желілер жаңғыртылып, Сүйінбай даңғылы бойындағы үйлерді электрмен қамтамасыз ету және «Шығыс қақпасы» жобасы аясында қуаты 110 кВ қосалқы станция желісін салу бойынша құжаттар әзірленіп жатыр. Жыл басынан бері жарықтандырылуы толық емес 30 көшеге жарық жүргізілді. 2 мыңнан астам бағана сырланып, 45,4 шақырым кабель қалпына келтірілді, 625 жаңа бағана орнатылды. «Желтоқсан» саябағы мен «Шұғыла» және «Сейфуллин» алаңқайларында 750 шам бағаны ауыстырылды.

Жылу жүйесі де жаңаруда

Инфрақұрылымдық өзгерістердің тағы бір маңызды бағыты – жылумен жабдықтау. Тамыз айында Староэлеваторская көшесіндегі қазандықты реконструкциялау аяқталды. Қыркүйекте «Жүлдіз» қазандығын жаңғырту басталды. Сонымен қатар, екі учаскеде жалпы ұзындығы 8,1 шақырым жылу желісі қай-

та жаңғыртылып жатыр. Оның 4,6 шақырымы Наманганская көшесінен Монтажная көшесіне дейін, тағы 3,5 шақырымы Сейфуллин көшесінен Котельников көшесіне дейінгі аралықты қамтиды.

«Қайрат» шағынауданындағы «Шығыс қақпасы» жобасының тұрғын үйлері үшін 4,3 шақырым магистральдық газ желісі салынуда. Бұдан бөлек, жеті қазандықты реконструкциялауға арналған жобалау-сметалық құжаттама әзірленіп жатыр. «Шығыс қақпасы» аясында қуаты 190 Гкал болатын қазандықты жаңғырту жобасы да дайындалуда.

Аудандағы өзгерістің ауқымы тұрғын үй қорынан да байқалады. Қазір Түркісбте 582 тозығы жеткен үй бар. Бұл – Алматыдағы ескі тұрғын үй қорының едәуір бөлігі. Жеті учаскеде реновация жұмыстары жүргізілуде. Бүгінде 34 тозығы жеткен үй сүріліп, олардың орнына 17 жаңа көпқабатты тұрғын үй салынды. Нәтижесінде 590 меншік иесі жаңа баспанға көшті. Алдағы уақытта тағы 155 ескі үйді бұзып, орнына 175 көпқабатты үй салу жоспарланған.

6000–нан астам жаңа оқушы орны

Биыл қыркүйекте «Келешек мектеп-

тері» ұлттық жобасы аясында төрт жаңа мектеп пайдалануға беріліп, жалпы саны 6100 оқушыға арналған орын пайда болды. Time City тұрғын үй кешеніндегі мектеп 2000 орынға, «Парасаттағы» нысан 600 орынға, Altyn City-дегі мектеп 1500 орынға, Jeti Qazyna-дағы мектеп 2000 орынға есептелген. Сонымен қатар, №170 мектепке 125 орынды қосымша ғимарат салынды.

Білім беру нысандарының желісін одан әрі кеңейту көзделген. №89 және №74 мектептердің орнына тиісінше 1200 және 1500 орынды жаңа ғимараттар салу жоспарланып отыр. №20 мектептің 1200 орынды жобасы да дайындалуда. Қазір №78 мектеп-гимназиясын 450 орынға реконструкциялау және оған қосымша ғимарат салу, сондай-ақ №198 мектеп-гимназиясына 600 орынды қосымша корпус тұрғызу жұмыстары басталды. Екі жобаны да 2027 жылғы тамызда аяқтау жоспарланған.

Мектепке дейінгі білім беру саласында да жаңа орындар пайда болуда. Маусым айында «Қайрат» шағынауданында 260 орынды балабақша ашылды. Бұдан бөлек, «Алтай» және «Әлмерек» шағынаудандарында, Огарев көшесінде және «Жас қанатта» жаңа мектепке дейінгі ұйымдар салу немесе қолданыстағы нысандарды жаңғырту жобалары әзірленіп жатыр.

Емхана, спорт және шығармашылық кеңістіктер

Жыл соңына дейін Айбасов көшесіндегі 200 қабылдауға арналған амбулатория мен Наманганская көшесіндегі 500 адам қабылдайтын емхананың құрылысын аяқтау жоспарланған. Сонымен қатар, «Әлмерек» пен РВ-90 аумақтарында отбасылық дәрігерлік амбулаториялар салу, №8 қалалық клиникалық аурухананы реконструкциялау және «Қайрат» шағынауданында 340 адам қабылдайтын емхана салу жобалары әзірленуде.

«Жас қанатта» Даму және шығармашылық орталығының құрылысы жүріп жатыр. Ал «Авиатор» стадионының аумағында дене шынықтыру-сауықтыру кешені пайда болады. Оның құрылысын 2027 жылғы қарашада аяқтау көзделіп отыр.

Дана САДЫРҚАН.
Сурет: Самат ҚҰСАЙЫНОВ.

ЖИҢАЗ ӨНДІРІСІНДЕГІ ЖАҢА БАҒЫТ

Бір кездері Қазақстандағы жиһаз нарығында шетелдік өнімнің үлесі басым болса, бүгінде отандық кәсіпорындар өз позициясын біртіндеп күшейтіп келеді. Бұған өндіріс көлемінің өсуі, жаңа технологиялардың енгізілуі және жергілікті брендтердің қалыптасуы әсер етуде. Бұл өзгерістің айқын көрінісі – Алматыдағы өндірістің қарқыны.

2025 жылдың қорытындысы бойынша, елімізде 165,1 млрд. теңгенің жиһаз өнімі өндіріліп, бір жылда саладағы көрсеткіш 56,7% өскен. Ал 2025 жылдың қаңтар–шілдесінде қалада 15,6 млрд. теңгенің өнімі шығарылып, республикалық өндірістің 20,6%-ы Алматыға тиесілі болды. Саладағы өсім жеке-леген өнім түрлерінен де байқалады. Мәселен, кеңсеге арналған ағаш жиһаз өндірісі 37,2%, асхана мен қонақ бөлмеге арналған ағаш жиһаз 18,5% артқан. Металл қаңқалы арнайы отыратын жиһаз өндірісінде де өсім байқалды. Аталған статистиканың ар жағында өндіріс орындарының жаңаруы, технологияға салынған инвестиция, жаңа жұмыс орындары, отандық брендтердің

сапасы, дизайны, бағасы және тапсырысты жеткізу жылдамдығы бойынша бәсекеге қабілетті болу да маңызды.

Нарықтан экожүйеге дейін

Сарапшылар жиһаз өндірісінің келесі даму кезеңі тек кәсіпорындар санын көбейтумен шектелмейтінін айтады. Саланы алға жылжыту үшін жиһаз өндірушілерімен қатар, материал жеткізушілер, дизайнерлер, технологтар, жабдық өндірушілер мен кәсіпкерлер арасындағы байланыс нығаюы қажет. Осы бағытта Алматыда жиһаз индустриясының кәсіби өкілдерін біріктірген форум өтті. Жиһаз саласында 20 жылдан астам тарихы бар «Азия Мебель» компаниялар тобы ұйымдастырған іс-шараға 2 мыңнан астам сала өкілі қатысты. Форумға Қазақстанмен қатар Қытай, Өзбекстан, Қырғызстан, Ресей және Беларусь елдерінен жиһаз компанияларының, материалдар мен жабдық жеткізушілерінің өкілдері жиналды.

«Азия Мебель» компаниялар тобының иесі Ерлан Құнанбаев Қазақстан жиһаз нарығының жаңа кезеңге өтіп жатқанын атап өтті.



қалыптасуы және ішкі нарықтағы бәсекенің өзгеруі тұрғаны анық. Ең бастысы – Қазақстан жиһазды сырттан сатып алатын нарықтан оны өз ішінде өндіруге басымдық беретін кезеңге біртіндеп өтіп келеді.

Отандық өнім үлесі артты

Жиһаз нарығындағы өзгерісті тек өндірілген өнім көлемімен өлшеуге болмайды. Тұтынушының талғамы да кәсіпорындардың жұмыс тәсіліне әсер етіп отыр. Бүгінде сатып алушы үшін бұйымның сыртқы көрінісімен қатар, оның функционалдығы, кеңістікті тиімді пайдалануы, жеке өлшемге бейімделуі мен заманауи дизайны маңызды. Яғни нарық «дайын өнімді» ғана емес, нақты қажеттілікке жауап беретін шешімдерді талап етеді. Бұл үрдіс мегаполистердегі өндірушілердің алдына да жаңа міндеттер қойып отыр.

Айталық, өнімді жаппай шығарудан гөрі әртүрлі өлшем мен дизайндағы тапсырысты қысқа мерзімде орындау, сапаны тұрақты сақтау және өндіріс процесін автоматтандыру да бәсекенің маңызды бөлігіне айналды. Сондықтан жиһаз цехтарындағы технологиялық үдеріс те жаңару үстінде. Дизайнды цифрлық жобалау, автоматтандырылған кесу, CNC станоктарын қолдану, материалдарды дәл өлшеммен өңдеу өндіріс өнімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Өндіріс көлемінің ұлғаюымен бірге ішкі нарықтағы қазақстандық өнімнің үлесі де өскен. 2025 жылдың қорытындысы бойынша Қазақстандағы жиһаз өнімдерін ішкі тұтыну нарығының көлемі 670 млн. АҚШ долларына жетті. Оның 37,8%-ы отандық өндірушілердің үлесіне тиесілі. Бір жыл ішінде елде жасалатын жиһаздың ішкі нарықтағы үлесі 4,1 пайыздық тармаққа өсті. Экспорт көрсеткіші де жоғарылаған. Былтыр бұл саладағы экспорт 4,7 есе артып, 72,2 млн. АҚШ долларына жетті. Негізгі экспорт бағыттары ТМД елдері болды. Дегенмен, нарықтағы импорттық өнімнің үлесі әлі де бар. Сондықтан отандық өндірушілер үшін өнімнің



«Бүгінде Қазақстан алдында жиһазды жай ғана сатумен шектелмей, қуатты отандық жиһаз индустриясын қалыптастыру міндеті тұр. Келесі кезең – жергілікті өндірушілерді дамыту, заманауи технологияларды енгізу және бәсекеге қабілетті қазақстандық брендтер қалыптастыру», – дейді ол. Оның пікірінше, импортты алмастыру халықаралық нарықтан оқшаулану дегенді білдірмейді.

Керісінше, отандық кәсіпорындардың ішкі нарықта ғана емес, сыртқы нарықта да бәсекеге қабілетті болуына жағдай жасау маңызды.

QazIndustry деректеріне сәйкес, 2025 жылы жиһаз өндірісінің негізгі капиталына 6,9 млрд. теңгеден астам инвестиция салынған. Қазір елімізде жиһаз және оған қажетті құрамдас бөлшектер өндіретін 1800-ден астам компания тіркелген. Ал 2026 жылы еліміздің әртүрлі өңірлерінде жиһаз өндірісіне қатысты сегіз жобаны іске қосу жоспарланған.

Саланың одан әрі дамуына ішкі сұраныстың сақталуы, кәсіпорындардың технологиялық жаңаруы және отандық өнімнің нарықтағы үлесінің артуы ықпал етіп отыр. Сонымен қатар, технологияларды жаңарту, өнімнің өзіндік құнын төмендету, шикізат пен құрамдас бөлшектердің қолжетімділігін арттыру секілді мәселелер өзекті болып қала береді. Өйткені, жиһаз өндірісінің айналасында тұтас бір өндірістік тізбек қалыптасады.

Қазақстандағы жиһаз өндірісінің басым бөлігінің Алматыда шоғырлануы қаланың бұл саладағы орнын айқындайды. Ендігі міндет – осы әлеуетті технологиялық жаңарумен, жаңа өндірістермен және білікті кадрлармен ұштастыру.

Дана САДЫРҚАН.

Сурет: Самат СЕРІКБАЙҰЛЫ.



ЭЛЕКТР ЖЕЛІЛЕРІ жаңғыртылып жатыр

Елімізде электр желілерінің тозу деңгейі біршама төмендеді. Қазір Мемлекет басшысының тапсырмасы бойынша энергетикалық және коммуналдық инфрақұрылымды жүйелі түрде жаңарту жүріп жатыр. Үкімет қабылдаған «Энергетикалық және коммуналдық секторларды жаңғырту» ұлттық жобасы аясында 200-ден астам кәсіпорынды қамтитын ауқымды жөндеу науқаны басталды.

2025–2029 жылдарға 13 трлн. теңге инвестиция қарастырылған, оның 6,8 трлн. теңгесі коммуналдық секторға, ал 6,2 трлн. теңгесі энергетика саласына бағытталады. Осы арқылы ең басты міндет – желілердің тозуын 40%-ға дейін төмендету және апаттар санын 20%-ға азайту.

Атап айтқанда, 2024–2026 жылдары Қазақстан бойынша «қызыл аймақтағы», яғни тозу деңгейі жоғары жылу-электр орталықтарының саны 19-дан 5-ке дейін азайды, ал жылыту кезеңінде электр станцияларындағы кемшілік 32%-ға төмендеді. 2024-2025 жылдары республиканың электр станцияларында 20 энергия блогы, 118 қазандық және 84 турбина жөнделді. Электр станцияларының орташа тозу деңгейі 56%-дан 53%-ға дейін төмендеді, ал 2026 жылғы жұмыстардың қорытындысы бойынша бұл көрсеткішті 52%-ға дейін азайту жоспарланған.

Сондай-ақ, республика бойынша тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық жүйесін жаңғырту жұмыстары белсенді жүргізілуде. Бұл бағытта тозу деңгейі мен техникалық жағдайы әртүрлі нысандар бойынша 700-ден астам жоба жоспарланған. Сонымен қатар, «Қазақстан тұрғын үй компаниясы» арналары арқылы 145 млрд. теңгеге 103 жоба қаржыландырылды. Ол жылу, сумен жабдықтау және су бұру желілерін, су тазарту кешендерін реконструкциялауға, сондай-ақ өндірістік процестерді автоматтандыруға жұмсалуда.

Жүргізілген жұмыстардың нәтижесінде пайдаланылатын желілердің тозу деңгейі төмендеді. Мысалы, сумен жабдықтау бойынша тозу көрсеткіші 2023 жылғы 40%-дан 2025 жылы 38%-ға дейін, ал су бұру бойынша 56%-дан 54%-ға дейін азайды. Ұлттық жоба аясында 2029 жылға қарай сумен жабдықтау желілерінің тозуын 33%-ға, су бұруды 41%-ға дейін одан әрі төмендету көзделген.

Сумен жабдықтау және су бұру саласында инфрақұрылымды дамыту үшін 2025 жылы республикалық бюджеттен 257 жобаны жүзеге асыруға 106 млрд. теңге қарастырылған болатын. Арнайы мемлекеттік қор есебінен 229 жоба бойынша тағы 135,8 млрд. теңге жоспарланған. Коммуналдық инфрақұрылымды бақылаудың бірыңғай цифрлық платформасы – Smart Turmys іске қосылуда. Осылайша коммуналдық инфрақұрылымды жаңарту тапсырмасы жекелеген жөндеу шараларының кешенінен жүйелі де көпжылдық жаңғырту бағдарламасына айналып келеді.

Алматыда энергетикалық жүйелерді, жылу, газ және сумен жабдықтауды сенімді пайдалануға, сондай-ақ экономика, әлеуметтік сала нысандары мен тұрғын үйлерді сапалы қамтамасыз етуге басым мән беріледі. 2026 жылдың қаңтар–шілде айларындағы өнеркәсіпті дамыту қорытындысы бойынша қаланы электрмен, газбен, бумен, ыстық сумен және ауаны баптаумен қамтамасыз етудегі өнім көлемі 223 млрд. 985,61 млн. теңгені құрады.

Қаладағы энергетика мамандары аталған кезеңде 1 млрд. 839,89 млн. кВт/сағ электр энергиясын өндірді. Сонымен бірге, бу мен ыстық су түрінде 5 млн. 223,1 мың Гкал жылу энергиясы өндірілді. Тұтынушыларға 155 млн. 74,6 мың текше метр табиғи су жеткізілді.

Басқа өңірлердегідей, Алматыда да қолданыстағы энергетикалық жүйені жаңғырту шаралары жалғасуда. Қалада негізгі жылу-электр орталықтарын табиғи газға көшіру жобасы жүзеге асырылып жатыр. Бұл өндірістік қуаттарды жаңартып, арттырып қана қоймай, зиянды шығарындылар деңгейін де айтарлықтай азайтады. Алматыдағы 2-ші ЖЭО тек көмір отынын пайдаланған кездегі зиянды шығарындылар көлемі жылына шамамен 37 мың тоннаны құрайтын. Болашақта бұл көрсеткішті 90%-дан астамға төмендету жоспарланған.

Гүлжанат СЕМБАЕВА.

(Сурет: ЖИ).

ТҰСАУКЕСЕР

МЕДИАМӘТІННІҢ МӘНІН АШҚАН ЕҢБЕК

Құлттық кітапханасында журналист, медиа зерттеуші, филология ғылымының кандидаты Есенгүл Кәпқызының «Медиа мәтінді талдау әдістері» атты кітабының тұсаукесері өтті. Журналистика ғылымы мен медиа саласының мамандары бас қосқан іс-шарада жаңа еңбектің мазмұны мен маңызы кеңінен талқыланды.

Кітап таныстырылымында Нұржан Жалауқызы, Қарлыға Мысаева, Ғалым Жүсіпбек, Әсия Бақдәулет және Елнұр Әлімова сынды бірқатар зерттеуші ғалымдар мен медиа саласының мамандары жиналып, өз пікірлерін ортаға салды. Әрқайсысы еңбектің журналистика ғылымындағы орнын атап, медиамәтінді зерттеу мен талдаудың қазіргі ақпарат кеңістігіндегі өзектілігіне тоқталды.

Белгілі медиа-менеджер Нұржан Жалауқызы аталған еңбекті журналистика ғылымына қосылған ұтымды оқулық ретінде бағалады. Ал филология ғылымының кандидаты, ұстаз Қарлыға Мысаева кітаптың ғылыми сипатына назар аударып, ме-



диамәтінді талдаудың теориялық негіздерін жүйелеудің маңызын атап өтті. Оның пікірінше, журналистикадағы мәтінмен жұмыс тек ақпаратты мазмұндаумен шектелмеуі керек. Мәтіннің құрылымы, авторлық ұстанымы, қолданылған тілдік тәсілдер мен аудиторияға ықпалы қатар сараланған кезде ғана медиамәтіннің та-

биғатын толық түсінуге болады. Осы тұрғыдан ол Есенгүл Кәпқызының еңбегін ғылыми ізденісті тәжірибемен ұштастырған маңызды жұмыс ретінде бағалады.

Ғалым Жүсіпбек кітаптың практикалық қырына басымдық берді. Ол медиамәтінді талдау әдістерінің журналистика мамандығында білім алып жүрген студенттер үшін ғана емес, күнделікті ақпаратпен жұмыс істейтін кәсіби журналистер үшін де қажет құрал екенін айтты. Оның пайымынша, мәтінді сауатты талдай білу журналистің ақпаратты іріктеуіне, дерек пен пікірдің аражігін ажыратуына және оқырманға сапалы материал ұсынуына ықпал етеді.

Ал Әсия Бақдәулет еңбектің бүгінгі медиа кеңістіктің талабымен үндесетініне тоқталды. Ақпарат көлемі артқан қазіргі кезеңде журналист үшін мәтінді қабылдап қана қоймай, оның астарындағы мақсат пен мазмұнды ажырата білу маңызды екенін атап өтті. Осы тұрғыдан кітаптың жас мамандарға медиамәтінге сындарлы әрі кәсіби көзқарас қалыптастыруға мүмкіндік беретінін жеткізді.

Кітап редакторы Жұлдыз Әбділда автордың тақырыпты жүйелі түрде ашуға ұмтылғанына тоқталды. Оның айтуынша, еңбектің басты ерекшелігі – күрделі ғылы-

ми ұғымдарды журналистика тәжірибесімен байланыстыра қарастыруында. Редактор кітаптың мазмұны оқырманға түсінікті әрі қолдануға ыңғайлы болуына басымдық берілгенін атап өтті.

Журналист, «Қазақ газеттері» серік тестігінің ардагері Ләззат Ноғайбаева іс-шараның мазмұнына ғана емес, Есенгүл Кәпқызының ұстаздық қызметіне де жоғары баға берді. Ол автордың жастардың ғылымға және журналистикаға қызығушылығын арттырып, кәсіби ізденісіне бағыт беріп жүргенін ерекше атап өтті.

Жиын барысында Жәнібек Нұрыш, Жанерке Құмар және фотограф Әйгерім Бегімбет сынды автордың шәкірттері Шымкенттен арнайы келіп, ұстаздарына тосын сый жасады. Шәкірттердің алыстан арнайы ат терлетіп келуі жиынның ең әсерлі сәттерінің біріне айналды.

«Медиа мәтінді талдау әдістері» кітабының тұсаукесері автордың жаңа еңбегін таныстырумен қатар, журналистика ғылымының бүгінгі бағыттары, медиа мәтіннің табиғаты және жас мамандардың кәсіби қалыптасуы төңірегінде ой тоғысқан мазмұнды кездесуге ұласты.

Дана САДЫРҚАН.

КІТАП ОҚИТЫН ҰЛТ



Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев жас ұрпақтың кітапқа қызығушылығын арттыру, оқу мәдениетін қалыптастыру, қоғамның білімге ұмтылысын күшейту, сол арқылы ұлттың зияткерлік деңгейін көтеру мәселесін күн тәртібіне бірнеше рет шығарды. Президенттің «Кітап оқитын ұлт» идеясының өзегінде де осы мақсат жатыр.

А.П.Чехов атындағы Орталық қалалық кітапханада «дөңгелек үстел» басында «Оқуға құштар ұрпақ – ұлт болашағы» атты кездесу өтті. Оған балалар әдебиеті мен баспасөзінің дамуына үлес қосып, жас оқырманның рухани әлеміне жол салып жүрген бірқатар қаламгер мен баспасөз майталмандары қатысты.

Қазіргі бала цифрлық кеңістікте өсіп келеді. Газет-журнал мен әлеуметтік желі, кітап пен экран арасында тепе-теңдікті қалай сақтауға болады? Бүгінгі бала қандай дүниеге қызығады? Қазіргі жас оқырманның талғамы қалай өзгерді? Дұрыс кітапты қалай таңдау керек? Әлде бәрін оқи беріп, соның ішінен дұрыс кітап өзі іріктеліп шыға ма? Кітап оқитын ұлтты қалай қалыптастыруға болады? Міне, қонақтарға аудитория, жастар тарапынан осындай сауалдар қойылды.



Ойлы бол, қазақ баласы!

Иә, Мемлекет басшысы кітап оқитын ұрпақтың озық ойлы болатынын атап көрсетіп, кітап пен білімді сапалы ұлт қалыптастырудың маңызды негіздерінің бірі ретінде айқындады. Қазақстанның болашағы – білімді, ізденімпаз, сыни ойлайтын және шығармашылық қабілеті жоғары азаматтарға байланысты. Ал осындай тұлғаның қалыптасуында кітаптың орны ерекше. **«Ұлан» газетінің Бас редакторы Жадыра НАРМАХАНОВА** осы пікірін тарқатты.

– Оқыған кітабыңыздың барлық оқиғасын есте сақтап қалу мүмкін емес шығар, әрине. Бірақ ішіндегі өздеріңізге қатты әсер еткен түйінін, қазіргі тілмен айтқанда инсайтты алып қалсаңыздар, соның өзі сіздерге өмірлік азық болады.

Біз не үшін газет-журнал, кітап оқимыз? Не үшін театрға барамыз? Өйткені, біз адам болып қалуымыз керек. Яғни сіз күнделікті тамақты ішіп-жейсіз, оның бәрін босатасыз, бірақ орнын қайтадан толтырып отырсыз. Оқуда тура сондай дүние. Егер театрға бармасаңыз, кітап оқымасаңыз, ертеңгі күні сіздің жақсы адам болып қалыптасуыңыз неғайбыл. Яғни адам тұлға болып қалыптасу үшін де оқу керек. Мен жастардан сұрап жүремін қандай кітап оқыдыңыз деп. Көбі Сайын Мұратбековтің «Жусан исін», Дулат Исабековтің «Гауһар тасын» айтады. Әрине, қуанамын оқитын жастар бар екеніне. Мысалы, мен өзім кейде бір күн кітап бетін ашпай қалсам, өзімді сондай бір қылмыс істегендей сезінетінім бар. Ол кішкентай күнімнен кітап оқуды дағдыға айналдырғандығымнан шығар. Бізде қазір әр қазақ баласының ойлы, білімді болғаны керек. Болашақ – сіздердің қолда! – деді Жадыра Нармаханова.

Адамзат өркениетінің талай белесін артқа тастаған уақыттың бір ғана шындығы бар: оқыған ұрпақ – ойлы ұрпақ, ойлы ұрпақ – озық ұлттың тірегі. Кітап – адамның жан-дүниесін нұрландыратын шырақ. Ал бала жүрегіне жағылған сол отты сөндірмей, лаулата түсу – баршамызға ортақ міндет.

Нұржамал ӘЛІШ.

БІЛІМДІНІҢ БӘСІ БИІК



Кітап жақсылыққа жетелейді

Оқу мәдениеті жеке адамның дамуы ғана емес, тұтас қоғамның интеллектуалдық әлеуетін айқындайтын маңызды құндылық. «Дөңгелек үстел» басындағы әңгімелер өзегі осы шеңбер аясында өрбіді. **«Балдырған» журналының Бас редакторы Ерғали БАҚАШ** жастық деген – оқитын кезең екенін баса айтты.

– Миыңның тұнық, ақыл-ойыңның мөп-мөлдір, не нәрсені де өте сапалы деңгейде қабылдайтын дәл осы шағыңда оқу керек. Қазір үлкен-кіші қолымыздағы алақандай телефоннан көз алмаймыз. Өз балаларыма да «тым болмаса сол телефоннан көріп, оқып қалған жақсы сөздерді блокнотқа түртіп отырыңдар» деп айтып отырамын. Кейде көшеде жігіттердің қыздардың алдында бейәдеп сөйлеп тұрғанын байқаймыз. Балағат сөздер айтып тұрған қарақөздеріміз де жоқ емес. Жастарымыз кітапқұмар, кітап оқитын жақсы әдетке үйренсе мұндай жағымсыз әдеттерге бой алдырмас еді. Кітаптағы оқиғалар, кейіпкерлер де бізге дұрыс жол сілтей алады. Қазір сендерде тәуір киім, жақсы тамақ – бәрі бар. Барлық жағдай жасалған. Сондықтан сендерге тек оқу керек. Кейін есейіп, шынайы өмірмен бетпелет келген кезде, адам мен адам тек білім арқылы ғана теңесетінін ұғасыздар. Адам екеуара сөйлесе бастағанда бәрібір көбірек білетін, көбірек кітап оқыған адамның бәсі биік тұратыны белгілі болып қалады, – деді Ерғали Бақаш.



«Рухани аштықтан қорқамын»

Кітап оқыған адам өзгенің ойымен танысып қана қоймайды, өзін тануға, дүниені терең түсінуге, ой қорытып, дұрыс шешім қабылдауға үйренеді. **Журналист, жазушы Гүлжан АМАНГЕЛДІҚЫЗЫ** пікірін осы тұрғыда өрбітті.

– Мен қоңыр тіршілігі бар қарапайым отбасынан шықтым. Біздің жастық шағымыз 90-жылдардың жоқшылық заманымен тұспа-тұс келді. Әке-шешеміз бізге нан тауып беру үшін күн кешті. Сонда да кітап сатып алуға ақша табуға тырысатынымын. Себебі, мен материалдық емес, рухани аштықтан қорқатынымын. Рухани аш адам азғындыққа барады. Ол ешнәрседен тайынбайды. Біреуді қорлайды, біреуді мазақ етеді. Ал рухани толық адам – ол ішкі кемелдікпен өмір сүретін жан. Ондай адамнан қатыгездік шықпайды деп білемін. Сондықтан да көп оқыдым, қазақ классиктерін оқып өстім. Өміріме көп азық берген де сол кітаптар. Үйдің тірлігін бітіріп тастап, дереу кітап оқуға отыра қалушы едім. Кітап адамды сөзсіз тәрбиелейді. Ол тіпті бізге кейде адамдардан да гөрі шынайы дос бола алады.

Қазір жас ұрпаққа мүмкіндік өте көп. Алматыда күні-түні істейтін кітапханалар бар. Міне, сөре толы кітап. Сондықтан кітапты бағалап, кітап оқып, білім алудың маңыздылығын әрдайым есте ұстап жүрсеңіздер екен деймін, – деді Гүлжан Амангелдіқызы.



«Оқитын мемлекеттер» рейтингі

Кітап – адамзаттың ғасырлар бойы жинақтаған білімін, тәжірибесін, рухани құндылықтары мен тарихи жадын ұрпақтан-ұрпаққа жеткізетін ұлы мұра. Осылай деген **«Ақ желкен» журналының Бас редакторы Балжан МҰРАТҚЫЗЫ** қазір жазушы мен оқырманның арасы біраз алыстап кеткенін айтты.

– Былтыр әлем бойынша «оқитын мемлекеттер» деген рейтинг шықты. Сонда кітапты көп оқитын елдердің ең алдында Америка тұр. Бір американдық жылына 17 кітап оқиды екен. Одан кейінгі орында Үндістан. Ал біз Сирия, Ауғанстанмен бірге тұр екенбіз. Яғни жылына екі кітап қана оқимыз. Себебі, кітап оқуға қызықпаймыз. Кітап оқымау әлеуметтік желі келгеннен басталды. Неге? Өйткені, әлеуметтік желіде төрт-бес сөйлемнен тұратын посттар оқимыз, одан қалса минутқа да жетпейтін видеолар көреміз. Оның бәрі адамның зейінін тұрақсыздандырып, көру өрісін де қысқартып тастады. Содан оқу мәдениетіміз түсіп кетті. Мәселен, сіздер мектеп оқулығындағы шағын әңгімелердің мазмұнын ұмытып қалуларыңыз мүмкін. Өйткені, зейін тұрақсыз. Қызықтың бәрі әлеуметтік желіде екен деп ойлаймыз. Ал кітап оқу деген – табиғи процесс. Мәселен, жүгіруді әдетке айналдырғысы келген адам бірден жиырма шақырымға жүгіріп кетпейді ғой, алқынып қалады. Сол сияқты, кітапты да жаттығу жасағандай бастау керек. Аз-аздан бастап, ойды, миды бірте-бірте шынықтыра беру қажет. Кітаптың қызығына түскен адам оны қалайда бітіруге тырысады, – дейді Балжан Мұратқызы.



«ҰСТАЗЫМ, МӘҢГІЛІК ЖҮРЕГІМДЕ!»

Алатау аудандық Оқушылардың Инновациялық орталығында Алматы қаласы Білім басқармасының ұйымдастыруымен «Ұстазым, мәңгілік жүрегімде!» атты мерекелік кеш өтті. Тағылымды іс-шараға Алматы қаласының ардагер ұстаздары қатысып, олардың сан жылғы еңбегі мен білім беру саласына қосқан үлесі дәріптелді.

Ұстаздық – уақытпен өлшенбейтін, ұрпақтан-ұрпаққа жалғасатын абыройлы мамандық. Бірнеше буын шәкіртке білім беріп, өмір жолына бағыт-бағдар сілтеген мұғалімнің еңбегі қашанда құрметке лайық. Ұстаз берген білім мен тәрбие мыңдаған шәкірттің мамандығынан, азаматтық ұстанымынан, өмірге деген

көзқарасынан көрініс табады. Сондықтан ардагер педагогтер үшін бұл мереке кәсіби атаулы күннен гөрі шәкірттері мен қоғамның еңбегіне берген бағасы ретінде ерекше мәнге ие.

Мерекелік кештің шымылдығы актерлік шеберлік үйірмесі оқушыларының қатысуымен әзірленген «Алғашқы қоңырау» композициялық қойылымымен ашылды. Балалық шақтың балғын естеліктерін жаңғыртқан бұл көрініс кеш қонақтарына мектеп жылдарының ерекше атмосферасын сыйлады.

Алғашқы құттықтау сөзді Алматы қаласы Білім басқармасының басшысы Сәкен Аралбаев пен Қазақстанның Тұңғыш Еңбек Ері, «Алтын жұлдыз» және «Отан» ордендерінің иегері, ардагер ұстаз Аягүл Миразова сөйледі. Олар ұстаз еңбегін бағалау – белгілі бір мамандық иесін ғана құрметтеу емес, білім мен тәрбиенің

қоғамдағы маңызын мойындау екенін атап өтті.

Кештің негізгі өзегіне ұстаз еңбегінің қоғамдағы орны арқау болды. Өйткені, дәрігерді де, инженерді де, ғалымды да, жазушыны да, ғарышкерді де білімге жетелейтін – мұғалім. Ұстаз шәкірттің бойындағы қабілетті байқап, оның дұрыс бағыт таңдауына ықпал етеді, жауапкершілікке, еңбекқорлыққа, ізденіске баулиды. Осы тұрғыдан алғанда, мұғалімнің еңбегі бір ғана сабақпен немесе оқу жылымен шектелмейтіні анық.

Мерекелік бағдарламада «Жас өркен» тобының үш тілде орындаған ұстаз туралы әндері, «Тыңда» әні, «Қазақ» биі, «Тұмар» би ансамблінің өнері, «Бала арман» музыкалық-театрландырылған қойылымы және өзге де шығармашылық нөмірлер көрермен назарына ұсынылды. Әрбір қойылым арқылы шәкірттердің ұстазға деген

алғысы мен құрметі, жүрекжарды ықыласы көрініс тапты. Әсіресе, ардагер ұстаздардың өз шәкірттері мен жас буынның өнерін тамашалауы кешке ерекше жылылық сыйлады. Іс-шара соңында ардагер педагогтерге алғыс айтылып, олардың ел болашағын тәрбиелеудегі өлшеусіз еңбегі тағы бір мәрте атап өтілді.

«Ұстазым, мәңгілік жүрегімде!» деген атаудың өзінде үлкен мән бар. Уақыт өтеді, оқушы мектеп бітіреді, мамандық таңдайды, өмір жолын қалыптастырады. Бірақ балалық шақта білім берген, дұрыс жол көрсеткен ұстаздың бейнесі шәкірт жадында ұзақ сақталады. Себебі, ұстаз – баланың қолына білімнің шамын ұстатып қана қоймай, өмір жолын таңдауға бағыт беретін тұлға. Ардагер педагогтердің кәсіби жолы – кейінгі ұстаздарға тәжірибе, ал шәкірттерге өнеге. Олардың еңбегі мен өнегесі ұрпақ жадында жалғаса береді.

ӨНЕР



мұғалімі Бахтияр Абдиров «Шабыт сыйлаған ұстаз» номинациясына лайық деп танылды.

Жүлделі орындар бойынша «PROMETHEUS SCHOOL» жеке меншік мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі Маржан Оспанова мен №200 мектеп-гимназиясының орыс тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі Әсел Құрманбаева III орынға ие болды. А. Розыбакиев атындағы №153 мектеп-гимназиясының ағылшын тілі

пәнінің мұғалімі Гульраба Касимова II орынды жеңіп алса, №229 жалпы білім беретін мектептің француз тілі пәнінің мұғалімі Манар Мамырбаева I орынға ие болды. Ал №89 жалпы білім беретін мектептің орыс тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі Аида Ишанова байқаудың бас жүлдесін қанжығасына байлады.

Мерекелік бағдарлама өнерпаздардың өнерімен жалғасын тапты. Халықаралық және республикалық байқаулардың лауреаттары Аймарал Базикенова мен әнші Мұрат Рысбек, сондай-ақ орталықтың педагогтері мен шығармашылық ұжымдары көрерменге ән мен жырдан шашу шашты.

Кеш соңында сахна төріне Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген қайраткерлері мен қазақ ән өнерінің белгілі өкілдері көтеріліп, «Жігер» шығармашылық тобының орындауындағы «Жасай бер, Қазақстан!» әнімен мерекелік кеш қорытындыланды. Ұстаз еңбегін ұлықтаған тағылымды кеш педагог мәртебесін арттыруға, олардың кәсіби жетістіктерін дәріптеуге және жас ұрпақ тәрбиесіндегі ұстаздың айрықша орнын айшықтауға арналды.

Бетті әзірлеген

Рая ЕСКЕНДІР.

Суреттер: Самат ҚҰСАЙЫНОВ.

Мұғалімдер марапатталды

Алматы қаласы Білім басқармасының бастамасымен ұйымдастырылған мерекелік іс-шара «Жігер» оқушылардың инновациялық шығармашылық және дамыту орталығының өнерлі ұстаздар тобының концерттік бағдарламасымен ашылды.

Кеш барысында жүргізушілер «Ұстаз» сөзінің астарында біліммен қатар адам тағдыры жатқанын тарқата айтып, әр мұғалім оқушыға пән үйретумен бірге оның болашағына бағыт-бағдар беретінін жеткізді.

Мерекелік іс-шарада Алматы қаласы Білім басқармасының басшысы Сәкен Аралбаев сөз сөйлеп, мемлекет тарапынан ұстаздарға көрсетіліп отырған қолдаудың педагог еңбегіне берілген жоғары баға екенін атап өтті. Сондай-ақ, қалалық «Ұстаз» кәсіподағының төрағасы Серік Байғұттинов мәртебелі мамандық иелерін кәсіби мерекелерімен құттықтап, ұстаздарға деген құрмет пен ізгі тілегін жеткізді.

Кештің маңызды сәттерінің бірі – «Тіл шебері-2026» байқауы жеңімпаздарын марапаттау рәсімі болды. Байқауға де-



меушілік көрсеткен «Edu Stream» компаниясының басшысы Наталья Мұхамеджанова ұстаздардың білімі мен біліктілігін, кәсіби шеберлігін мен шығармашылық ізденісін атап өтіп, жеңімпаздарға марапаттарын табыстады.

Байқау қорытындысы бойынша М.Ганди атындағы №92 мамандандырылған лицейдің қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі Айман Арайлым «Жаңашыл ұстаз» номинациясын иеленсе, №153 мектеп-гимназиясының ұйғыр тілі пәнінің

ҚАЛАЛЫҚТАР ҚАПЕРІНЕ!

АУЫРМАУДЫҢ ЖОЛЫН ІЗДЕЙІК

Әлем бойынша «Қызғылт қазан» айлығы басталды. 1–31 қазан аралығында өтетін бұл ауқымды іс-шара халықты сүт безі обыры туралы хабардар ету мақсатында қолға алынған. Бұл қатерлі дерт, өкінішке қарай, біздің елде де ең көп таралған аурулар қатарында.



2015–2024 жылы сырқаттанғандар 100 мың әйелге шаққанда 45,7-ден 47,6 жағдайға дейін өсіп, өлім-жітім жағы айтарлықтай төмендеген. Мұны дәрігерлер скринингтік тексерудің аясы кеңейіп, нәтижесінде дертті дер кезінде анықтап, сәйкесінше ем-дом да ертерек басталатынымен байланыстырып отыр. Елімізде кейінгі он жылда бұл аурудан болатын өлім-жітім көрсеткіші 14,2-ден 7,8-ге дейін төмендеген. Бұл туралы Өңірлік коммуникациялар қызметі алаңында өткен баспасөз мәслихатында Алматы онкологиялық орталығының дәрігерлері айтты. Өкінішке қарай, Алматыда да сүт безі обыры рак ауруларының ішінде бірінші орында тұр.

«Алматыда сүт безі обыры диагнозымен диспансерлік есепте 9520 пациент тұр. Биыл сегіз айда алғаш рет 659 науқас анықталды, ал жыл қорытындысында олардың саны шамамен 990 болуы мүмкін», – дейді орталықтың консультациялық-диагностикалық бөлімінің меңгерушісі Ақбота Әділова.

Аталған орталықтың мамандандырылған консультативтік-диагностикалық бөлімінің меңгерушісі Ақерке Оразбаева биылғы сегіз айда Алматыда скринингпен 114 818 әйел қамтылған атап өтті.

«Тексеру нәтижесінде 316 адамнан сүт безі обыры табылды. Оның 193-і 0-1 сатыда, ал 119 әйелдің ауруы екінші сатыда екені анықталған. Дәрігердің айтуынша, тексеру барысында қатерлі ісікпен қатар, сүт безінің қатерсіз аурулары да анықталады. Қазіргі уақытта диспансерлік есепте 26 588 адам тұр. Оның ішінде 4534 адамнан қатерсіз ісіктер анықталған, ал қалғандары фиброзды-кистозды мастопатия диагнозымен маммологтың бақылауында», – деді Ақерке Оразбаева.

Орталықтың дәрігер-онколог-маммологы Балзия Қалымбетова сүт безі обырын диагностикалау мен емдеу клиникалық хаттамаға сәйкес жүргізілетінін және бірнеше кезеңнен тұратынын айтты. Алдымен биопсия нәтижелері бойынша ісіктің морфологиялық тұрғыдан расталуынан кейін иммуногистохимиялық зерттеу жүргізіледі. Бұл ісіктің ерекшеліктерін анықтап, әрі қарайғы емдеу тәсілін таңдауға қажет. Келесі кезең – аурудың сатысын анықтау. Мамандар ісіктің көлемін, аймақтық лимфа түйіндерінің жағдайын, сондай-ақ алыстағы метастаздардың бар-жоғын бағалайды. Ол үшін пациенттерге қажетті аспаптық зерттеу жүргізіледі. Оның қатарында кеуде қуысы, құрсақ қуысы мен кіші жамбас ағзаларының компьютерлік томографиясы, сондай-ақ мидың МРТ-сы бар.

«Емдеу тәсілін таңдаған кезде морфологиялық және иммуногистохимиялық зерттеудің қорытындысы, аурудың сатысы мен пациенттің жалпы жағдайы ескеріледі. Бұл әрқайсысына ең қолайлы емдеу тактикасын анықтауға мүмкіндік береді», – дейді Балзия Қалымбетова.

Алматыда сүт безі обырын емдеудің жаңа әдісі қолданыла бастады. Жаңа хирургиялық әдіс сүт безі обыры кезінде ағзаны сақтап қалып, сонымен бірге қажетті емдеу көлемін қамтамасыз етуге мүмкіндік беріп отыр. Орталықтың дәрігер-онкологы, маммологы, онкохирургы Қайсар Нақыпбеков ауруды хирургиялық жолмен емдеудің осы жаңа тәсілі туралы кеңірек айтып берді. Маманның айтуынша, аурудың бастапқы сатысында негізгі тәсілдің бірі – ағзаны сақтайтын операция. Бұл кезде ісік алынып, сүт безінің негізгі бөлігі сақтала-

ды, одан кейін сәулелік терапия жүргізіледі. Сондай-ақ, күзетші лимфа түйінінің биопсиясы жасалуы мүмкін. Бұл әдіс аймақтық лимфа түйіндерінің жағдайын бағалауға мүмкіндік береіп, көп жағдайда үлкен операциядан бас тартуға жағдай жасайды.

Мастэктомия, яғни сүт безін толық алып тастау, ағзаны сақтайтын операция жасау мүмкін болмаған немесе оған тиісті медициналық көрсетілімдер болған жағдайда жүргізіледі. Маман олардың қатарында ісіктің мультицентрлік өсуін, сүт безінің көлеміне шаққанда ісіктің үлкен болуын, обырдың қабынулық түрін, сондай-ақ кейбір генетикалық мутацияларды атады. Жекелеген жағдайларда операция түрін таңдау пациенттің өз қалауына да байланысты болуы мүмкін.

«Замандық хирургияның жеке бір бағыты – реконструктивті және онкопластикалық операциялар. Олар хирургиялық емнен кейін сүт безінің пішінін қалпына келтіруге немесе ісікті алып тастау кезінде оның пішінін сақтап қалуға мүмкіндік береді. Реконструкция бір мезетте немесе кейінірек жасалуы мүмкін. Бұл ретте ол кейінгі ісікке қарсы емді кешіктірмеуі тиіс», – дейді Қайсар Нақыпбеков.

Лимфа түйіндері зақымданған жағдайда да барынша ұқыпты тәсіл қолданылады. Атап айтқанда, белгілі бір клиникалық жағдайда күзетші лимфа түйінінің биопсиясы толық лимфодиссекциядан бас тартуға мүмкіндік береді. Ұсынылған клиникалық ұсынымдарға сәйкес, күзетші лимфа түйінінде тек микрометастаз болған жағдайда лимфодиссекция жасалмауы мүмкін.

Маммография жаппай скрининг жүргізудің негізгі әдісі болып қала береді. Зерттеуден кейін күмәнді өзгеріс анықталса, дәрігер қосымша УДЗ, нысаналы маммография немесе биопсия тағайындауы мүмкін. МРТ арнаулы көрсетілім бойынша, атап айтқанда, ауру қаупі жоғары әйелдерге жүргізіледі. Алайда, ол жаппай скрининг кезінде маммографияны алмастырмайды.

Дәрігерлер кезекті скринингті күтпей, егер сүт безінде түйін немесе тығыздалу, омыраудың ұшынан бөлінді шығу, терінің ішке тартылуы немесе басқа да өзгеріс байқалса, маманға жүгініп, тексеруден өту қажет екенін айтады.

Баспасөз конференциясында ем алып біткен әйелдерге де ерекше назар аударылатыны айтылды. Емнен кейін пациенттерді бірінші жылы бақылау қабылдауы әр үш ай сайын, екінші жылы – әр алты ай сайын, кейінгі үш жыл ішінде жылына бір рет жүргізіледі.

Қабылдау кезінде дәрігер операция жасалған аймақтың жағдайын, аймақтық лимфа түйінін, емнің ықтимал салдары мен науқастың жалпы жағдайын бағалайды.

Алматы онкологиялық орталығының мамандары бір жеріңіздің ауырып, мазалап жүргенін күтпей, уақытылы скринингтен өтіп тұруға шақырады. Яғни емделудің жолын емес, ауырмаудың жолын іздеген әлдеқайда оңтайлы. Ал скрининг кезінде ерте анықталған кез келген ауру емге көнетінін ұмытпайық.

Осы орайда айта кетейік, 40–76 жас аралығындағы әйелдер тіркелген емханасында тегін маммографиялық скринингтен екі жылда бір рет өте алады. Биылғы маусым айынан бастап жұмыс берушілер қызметкерлерге жұмыс уақытында скринингтен өту үшін, жұмыс орны мен орташа жалақысын сақтай отырып, босатуға міндетті.

МАМАН МІНБЕРІ

Әлемде көзі өткір балалардың саны кеміп бара жатқан көрінеді. Осыдан 34 жыл бұрын дүние жүзіндегі жеткіншектердің 24 пайызының көзі нашар көрген екен. Былтыр бұл көрсеткіш тағы 11 пайызға өскен. Ал 2050 жылға қарай миопияға шалдыққан жасөспірімдер 40 пайызды құрауы мүмкін.

КӨЗ – адам айнасы

– Өкінішке орай, біздің емханада тіркеуде тұрған балалар арасында көзілдірік тағатындардың көбейгенін жиі байқаймыз. Бұл тек ата-ананың ғана емес, қоғамның, медицинаның өзекті мәселесіне айналып келеді. Әсіресе, мектеп жасындағы балалар арасында миопия жиі кездеседі, – дейді №8 қалалық емхананың дәрігер-офтальмологі Шахноза Абдураимова.

«Көзілдірік тағатын балаға тек гаджет кінәлі» деп айту да қате дейді көз маманы. Оның айтуынша, бұл мәселеге бір ғана себеп бар деп айту дұрыс емес.

– Баланың көру қабілетіне тұқым қуалаушылықпен қатар, күнделікті өмір салты да әсер етеді. Қазіргі балалар уақытының едәуір бөлігін телефон, планшет, компьютер алдында өткізеді. Оған мектептегі сабақ, үй тапсырмасы, кітап оқу қосылады. Яғни көз ұзақ уақыт бойы жақын қашықтықтағы нысанға бағытталып, көздің демалуына мүмкіндік бермейді, – дейді Шахноза Ханазарқызы.

Ғылыми зерттеулерге сүйенсек, адамның миопияға шалдығуы бұл жақыннан ұзақ жұмыс істеу және ашық ауада жеткілікті уақыт өткізбеудің әсері көрінеді. Халықаралық миопия жөніндегі сараптамалық ұсынымдар мектеп жасындағы балаларға күн сайын шамамен 1-2 сағат ашық ауада болуды ұсынады. Сонымен қатар, кітапты немесе гаджетті көзге тым жақын ұстамаған жөн.

– Ұзақ уақыт бойы бір нәрсеге үзіліссіз үңілмей, әр 30–45 минут сайын көзге демалыс берген дұрыс. Ең бастысы, ата-ана баланың көру қабілетін уақытында анықтап, оның әрі қарай нашарлауына жол бермеуді ойлауы қажет. Егер бала алысты ғана көретін болса, онда оны скиаскопиялық аппараттық тексеріске жібереді. Ол жақта терең тексеріліп, қажетті ем тағайындалатын болады, – дейді Шахноза Абдураимова.

ДӘРІГЕР КЕҢЕСІ

СКРИНИНГ: неліктен маңызды?

Көптеген ауру бастапқы кезеңінде ешқандай белгі бермей, ағзада ақырын ғана бас көтере бастайды. Ал скрининг ауруды алғашқы белгілері пайда болғанға дейін ерте анықтауға мүмкіндік береді.

«Құлагер» алғашқы медициналық-санитариялық көмек көрсету орталығының дәрігері Дариға Оңалбекова бізге скринингтен өтудің маңызы туралы айтып берді.

Кімдер тексеруден өтуі керек?

40–76 жастағы ерлер мен әйелдер артериялық гипертонияны, жүректің ишемиялық ауруын, қан диабетін және глаукоманы ерте анықтау мақсатында тексеруден өтеді.

40-тан 76 жасқа дейінгі әйелдер сүт безі обырын анықтауға арналған скринингтен, ал 30-дан 74 жасқа дейінгі әйелдер жатыр мойны обырына скринингтен өтеді.

50-ден 76 жасқа дейінгі ерлер мен әйелдер колоректалды обырды анықтауға арналған скринингтен, ал 50–76 жастағы ер адамдар ми қан айналымы бұзылыстарын ерте анықтау мақсатында тексеруден өте алады.

В және С гепатиттеріне кімдер тексеріледі?

В және С вирустық гепатиттеріне тексеру белгілі бір тәуекел топтарына жүргізіледі. Олардың қатарында медицина қызметкерлері, жүкті әйелдер, сондай-ақ гемодиализді қажет ететін, онкологиялық, гематологиялық, трансплантологиялық және басқа да бейінді бөлімшелерде ем қабылдайтын пациенттер бар.

Скринингтен өз емханаңызда тіркеу бөлімі, call-орталық немесе цифрлық сервистер арқылы өтуге болады. Көп жағдайда медицина қызметкерлерінің өздері пациенттерді тексеруге шақырады.

Онкологиялық скринингтер медициналық сақтандыру мәртебесіне қарамастан тегін жүргізіледі.

«Скринингтен өту үшін қызметкерге жұмыс орны мен жалақысы сақтала отырып, үш күнге дейін уақыт берілетінін атап өткен жөн. Ең бастысы – ауру белгілерінің пайда болуын күтпей, денсаулығыңызды уақытылы тексеруден өткізу», – дейді дәрігер Дариға Оңалбекова.

Бетті әзірлеген
Нұржамал ӘЛІШ.

ТОЙ ӨТЕДІ, ҚАРЫЗ ҚАЛАДЫ

Қуанышты несиеге алуға бола ма?

Алматы тұрғыны Мақпал апай Азу баста баласының тойын шағын ғана отырыс ретінде өткізуді жоспарлаған. Отбасылық есеп бойынша, оған шамамен, 2 миллион теңге жеткілікті еді. Алайда, туыстардың пікірі, құдалардың талабы, қонақ саны және «жалғыз балаңның тойы бір-ақ рет болады» деген сөздер бас-тапқы жоспарды өзгерткен...

Құдаларға киіт кигізу, сый-сияпат жасау сияқты дәстүрлі рәсімдер де шығын көлемін арттырған. Ақырында, 300-ге жуық қонақ шақырылып, мейрамхана, асаба, фото-видео, безендіру, киім-кешек және басқа да шығындар қосылып, тойдың бюджеті бірнеше есе өсіпті. Қолдағы қаражат жетпеген соң, несие алуға мәжбүр болған. Уақыт өте келе, ай сайынғы несие төлемі, күнделікті тұрмыстық шығын, жас отбасының қажеттілігі – бәрі қосылып, бір күндік қуаныштың құны бірнеше жылға созылатын қаржылық міндеттемеге айналған.

Қанша жұмсайды?

Қазақстанда «той несие» деген арнайы статистикалық дерек жоқ. Банктердің есебінде азаматтардың салтанатты іс-шараларға алған қарызы тұтынушылық несие құрамында көрсетіледі. Сондықтан ел бойынша нақты қанша несиенің тойға жұмсалғанын анықтау мүмкін емес. Алайда, жалпы тұтынушылық кредиттердің көлемі қазақстандықтардың ірі шығындарын қарыз есебінен жабу үрдісінің ауқымын көрсетеді.

Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігінің мәліметінше, 2025 жылы халыққа берілген тұтынушылық кредиттердің көлемі 21 пайыз өсіп, 16,7 триллион теңгеге жеткен. Ал 2026 жылғы ақпанда тұтынушылық кредит көлемі тағы 0,7 пайыз өсіп, 16,8 триллион теңге болды. Сол кезде халыққа берілген барлық кредит көлемі 24,9 триллион теңгеге жеткен. Әрине, бұл сомада тойға алынған несие ғана емес, азаматтардың басқа да қажеттіліктеріне алынғаны да бар. Бірақ көрсеткіш тұтынушылық несиенің ауқымды екенін көрсетеді.

Әлеуметтік қысымға айналатын тұсы да бар

Қарыз алу туралы шешімді адамның қалай қабылдайтыны, қаржылық міндеттемені қаншалықты түсінетіні де маңызды. Ал тойға келгенде бұл мәселе тіпті күрделене түседі. Халқымыз үшін тойдың әлеуметтік маңызы жоғары. Ағайынның қуанышқа ортақтасуы, алыстағы туысты шақырып, бір шаңырақ астына жиналу, үлкендердің батасын алу – ұлттық дәстүрдің бір бөлігі. Десек те, дәстүрдің әлеуметтік қысымға айналатын тұсы да бар.

Мұндай құбылысты әлеуметтік салыстыру мен мәртебелік тұтыну тұрғысынан қарастыруға болады. Адам ортада өзінің әлеуметтік орнын көрсетуге тырысады. Ал той – осы мәртебені жария түрде көрсетудің бір формасына айналуы ықтимал. Яғни мәселе тойда емес. Мәселе – тойдың отбасының нақты мүмкіндігінен жоғары әлеуметтік міндетке айналуында.

Әлеуметтанушы Әдемі Сембинованың пікірінше, қазақ қоғамындағы тойдың ауқымы мен сән-салтанаты кей жағдайда отбасының әлеуметтік мәртебесін көрсететін құралға айналады.

– Қазақ қоғамында той ежелден тек көңіл көтеру емес, туыстық байланысты нығайтатын маңызды әлеуметтік институт болды. Бірақ қазір оның мәніне жаңа элементтер қосылды. Соның бірі – әлеуметтік салыстыру. Кей отбасыға тойдың



өз мәнінен гөрі, қоғамның бағасы маңыздырақ. Адамдар өмір сүру деңгейін мүмкіндігімен емес, өзгелердің жағдайымен салыстыра отырып бағалайды. «Пәленшенің тойы қандай болды, біздің той одан кем болмауы керек» деген ой осыдан туындайды. Адам өз табысын, жинағы мен қаржылық міндеттемелерін есептеуден бұрын, қонақтардың санын немесе тойдың деңгейін ойлайды. Бұл жерде әлеуметтік қысым адамның экономикалық шешіміне ықпал етеді, – дейді маман.

Спикердің пікірінше, қоғам үлкен той жасаған адамды ғана емес, мүмкіндігін дұрыс есептеп, қаржылық тұрақтылықты таңдаған отбасын да табысты деп қабылдауы керек. Үй алу, білімге инвестиция жасау, балалардың болашағына қаражат жинау немесе қаржылық қауіпсіздік қорын қалыптастыру да әлеуметтік жетістік ретінде бағалануы қажет.

Оралдағы оң бастама

Көз қуантар үрдіс те бар. Қазіргі жастар арасында қомақты несие алып, жүздеген адамға той жасаудан гөрі, өз қаржылық мүмкіндігіне сай шағын форматты таңдауға бет бұрғандар кездеседі. Мәселен, Орал қаласында несие алмай үйленген жас жұбайлардың қарапайым тойы әлеуметтік желі қолданушыларын тәнті етті. Жастар 50 адамға арналған үйлену тойын ұйымдастыруға барлығы 210 мың теңге жұмсаған. Жас жұбайлар тойдың шығынын алдын ала есептеп, сән-салтанаттан гөрі қажетті дүниелерге басымдық берген.

Атап айтқанда, қалыңдықтың той көйлегіне 19 мың теңге, күйеу жігіттің костюміне 13 мың теңге жұмсалған. 50 адамға арналған мейрамханадағы той мен фуршетке 125 мың теңге, ал неке кию рәсіміне 20 мың теңге кеткен. Қалыңдықтың гүл шоғы 4 мың теңге, шаш үлгісі 9 мың теңге, фотограф қызметі 20 мың теңге болған. Осылайша жас жұбайлар тойды несиеге емес, қолда бар қаражатпен өткізген.

Қаржы сарапшысы Айбар Олжайдың айтуынша, кез келген ірі шығын адамның ұзақ мерзімді қаржылық жоспарына әсерін ескере отырып жасалуы керек.

– Той үшін несие алу – қаржылық сауатсыздыққа апарар жол. Оның салдары бірнеше айға емес, бірнеше жылға созылады. Несие қайтарымды инвестиция түрінде болуы керек. Мысалы, кәсіпке несие алсаңыз, сол кәсібіңіз деңгелеп, берешектен құтыласыз. Несие



жабылғаннан кейін де ол сізге қаржылай қолдау алып келеді. Білімге салынған инвестиция да қайтарымды. Ал той несиесі инвестиция әкелмейді. Тойды кез келген кісі шама-шарқынша, қолда бар қаражатымен жасағаны дұрыс. Тойдан түскен қаржы шығынды толық жаппайды. Тіпті, шығынның 50 пайызын жапқан күннің өзінде, қаржылық жағынан пайда көрмейсіз. Қазіргі жастардың көзқарасы басқаша болғаны қуантады. Той басқаларға емес, екі жасқа қуаныш әкелуі керек, – дейді сарапшы.

– Тойдан кейін мейрамхана шығынын жаба алмай, қарыз арқалап қалған жағдайлар да кездеседі. Жағдайы едәуір жақсы, кәсіпкер азаматтардың тойын жүргізген кезде байқағанымыз – олардың қалтасы қалың бола тұра асқан ысырапшылыққа бармайды. Асаба



той мәдениетіне ықпал ете алады. Бірақ ақшаны той иесі төлейтіндіктен, көбіне той иесінің айтқанын жүзеге асырады. Қазіргі жастардың, соның ішінде өзімнің де қатарымда, дүркіретіп той жасағаннан гөрі, шағын той өткізіп, ақшаның басым бөлігін баспанаға салуды оң көретіндер

көп. Тойда көбіне «ұят болады» деген сөздерді негізге алатын кей ата-аналар артық шығындалады, – дейді асаба Алғабек Хамитұлы.

Қаржылық сауат

Бұл мәселе тойға шектеу қою немесе қалай той жасау керегін үйретумен шешіلمесі анық. Сондықтан қаржылық сауаттылықты арттыру ең тиімді жолы деуге болады. Анығында, мынадай қарапайым қағиданы әдетке айналдыруға болады. Біріншісі – той бюджетін алдын ала белгілеу. Бюджет анықталғаннан кейін ғана қонақ саны мен қызмет түрлерін жоспарлау қажет. Екіншісі – қарыздың жалпы құнын есептеу. «Айына қанша төлеймін?» деуден бұрын «Кейін қанша қайтарамын?» деген сұрақ маңызды. Үшіншісі – әлеуметтік қысыммен қаржылық шешім қабылдау. Туыстың немесе көршінің тойы отбасының қаржылық мүмкіндігіне өлшем болмауы керек. Төртіншісі – тойдан кейінгі өмірді есептеу. Той аяқталған соң отбасының жинағы, күнделікті шығыны және басқа қарыздары қалай өзгередінін алдын ала қарастыру қажет. Бесіншісі – басымдықтарды анықтау.

Жас отбасы үшін дәл қазіргі кезеңде не маңызды? Үлкен той ма? Әлде, баспанаға арналған бастапқы жарна ма? Әрине, әр отбасының жауабы әртүрлі болуы мүмкін. Бірақ осы сұрақтың қойылуының өзі қаржылық сауаттылықтың белгісі. Алтыншысы – қаржылық сауаттылықты отбасылық мәдениетке айналдыру. Баланы кішкентай кезінен ақша жинауға, жоспарлауға және шынайы қажеттілік пен ішкі қалаудың айырмашылығын түсінуге үйрету маңызды.

Қазақтың той мәдениетін жоққа шығармаймыз. Бірақ дәстүр мен ысыраптың, қуаныш пен әлеуметтік қысымның арасын ажырата білу – қазіргі қоғамның маңызды міндеттерінің бірі. Бақытты сәтің үшін той өткізуге міндетті түрде миллиондаған теңге жұмсаудың қажеті жоқ. Оған жоғарыда жазылған Оралдағы жас жұбайлардың әрекеті дәлел. Тойдан кейін де өмір бар екенін ұмытпаған абзал.

Дана САДЫРҚАН.

Сурет: Самат ҚҰСАЙЫНОВ

ТІЛШІ ТАЛДАУЫ

Кейінгі кезде ортаға шыққан «Стратегиялық дерек қайда сақталады?», «Аса маңызды жүйелер қандай және кімнің технологиясына негізделген?», «Шабуыл кезінде байланыс пен басқару тоқтап қалмай ма?» сынды сауалдардың бәрі ұлттық қауіпсіздік мәселесіне айналып отыр. Қазіргі киберқауіпсіздіктің анықтамасын да IT-мамандардың ғана нысаны есебінде қарастырмай, тұтас елдің зейін-зердесіндегі түйткіл, мемлекеттің қалыпты жұмысын сақтап қалуға деген ұмтылыс деп түйсінізіз.

Қауіп сипаты қалай өзгерді?

Иә. DDoS-шабуыл, диджитал вирус, зиянды бағдарлама, дерек ұрлау секілді элементтер әлі де бар. Өзгергені – шабуыл тәсілі. Қазір қылмыскерге қорғанысы мықты серверді бұзып алудың қажеті жоқ. Қызметкерді алдау, басшының атынан хат жіберу, жақын адамның дауысын салып ақша сұрау, жалған бейне құрып, төлем жасауға көндіру немесе ұйым пайдаланатын жасанды интеллект жүйесіне теріс нұсқау беру сынды айла-шарғы түрлері шықты.

Стратегиялық коммуникациялар саласының сарапшысы Нұркен Халықберген кейінгі әскери қақтығыстар да ұлттық қауіпсіздік ұғымы кеңейте түскенін көрсетті деп санайды. Ол өз пікірінде кадр мәселесіне де назар аударып: «Қазақстанға жасанды интеллект, киберқауіпсіздік, байланыс, роботтехника, энергетика, геоақпараттық жүйелер мен жүйелік басқаруды меңгерген мамандар көбірек қажет», – деген ойды ортаға салады.

Маманның пайымдауынша, бүгінгі қауіп шекара сыртынан жеткен зымыран, танк немесе ұшқышсыз ұшақ түрінде келмейді. Байланыстың үзілуі, энергетика мен логистиканың істен шығуы, деректер мен басқару жүйесіне соққы жасалуы да мемлекеттің тұрақтылығына тікелей әсер етеді. Сондықтан ұлттық қауіпсіздігімізді бір ғана министрліктің не қандай да бір орталықтың мақсат-міндеті деп ұғуға әсте болмайды. Сарапшылар бізге әскер, инфрақұрылым, байланыс, дерек пен резервті өзара сабақтастырып, жаңа жүйе құруы керек деп санайды. Ұлттық қауіпсіздіктің басты өлшемі – кибершабуылды болдырмау және қауіп-қатер төнген кезде де мемлекет жұмысын жалғастыру, байланыс пен энергетика жүйесінің жұмысын сақтау, зақым көрген диджитал жүйені жөпелдемеде қалпына келтіру.

ЖИ әкелген жаңа жағдай

Жасанды интеллект киберқауіпсіздіктің жандануына, жаңа кезеңге шығуына есік ашты. ЖИ мыңдаған деректі санаулы уақытта саралап, күмәнді әрекетті тауып, бағдарламалық кодтағы осалдықты анықтай алады, тиісінше, қылмыскердің де жұмысын жеңілдетеді. Мәселен, 2025 жылғы шілдеде ЖИ жүйелерінің қауіпсіздігін зерттейтін Adversa AI компаниясы нақты өмірде болған 16 оқиғаны талдаған есебін жариялады. Зерттеуде ЖИ-ге арнайы мәтіндік нұсқау беру арқылы оның шектеулерін айналып өту, деректің таралуы, бағдарламалық интерфейстерді теріс пайдалану және ЖИ агенттерінің бақылаудан тыс әрекеттері қарастырылған. Компания талдаған оқиғалардың 35,3 пайызында prompt injection, яғни ЖИ-ді әдейі берілген нұсқаумен жаңылыстыру кездескен.

Бұл көрсеткішті әлемдегі барлық ЖИ-қатердің статистикасы деп қабылдауға болмайды, ол небәрі 16 нақты оқиғаны талдауға сүйенеді. Бірақ есептің аңғарта-тыны маңызды – адамның күнделікті тілі мен нұсқауының өзі енді кибершабуыл құралына айнала алады. Қарапайым чат-бот сұраққа жауап берсе, агент электрондық поштаға кіріп, құжатпен жұмыс істеп, код орындап немесе сыртқы жүйеге сұрау жібере алады. Демек, оған берілген мүмкіндік артқан сайын жауапкершілік пен қауіп те ұлғаяды.

Мұндай нақты мысалын Anthropic жариялаған зерттеуден көруге болады. Компания 2025 жылғы қыркүйектің ортасын-

КӨРІНБЕЙТІН МАЙДАН:

Киберқауіпсіздік талабы артып келеді

Алматы қаласы – елдің киберқауіпсіздігінің де маңызды шекара шебі. Бірер жыл бұрын ғана киберқауіпсіздік десе, компьютерімізге вирус кірмесе, құпиясөзді жария болмаса немесе мекемеміздің сайты бұзылмаса деп тілейтін едік. Ал бүгінгі замани киберқауіпсіздік ұғымның ауқымы әлдеқайда кең. Себебі, мемлекеттік қызмет, банк жүйесі, байланыс, энергетика, көлік, денсаулық сақтау мен өндіріс цифрлық жүйелерге тәуелді болған сайын ел қауіпсіздігінің де жаңа шебі қалыптаса түседі.



да күмәнді әрекетті байқап, кейін оны күрделі кибершпионаж науқаны деп сипаттады. Anthropic мәліметінше, Claude Code шамамен 30 нысанаға ену әрекетін де пайдаланылып, ЖИ барлау мен осал тұстарды іздеуден бастап шабуылдың бірқатар сатысына тартылған.

ЖИ-дің кибермүмкіндігі қаншалықты жылдам дамып келе жатқанын OpenAI дерегі де аңғартады. Арнайы киберқауіпсіздік сынақтарында GPT-5 моделі 2025 жылғы тамызда тапсырмалардың 27 пайызын орындаса, GPT-5.1-Codex-Max қарашада 76 пайыз нәтижеге жеткен. Бұл нақты өмірдегі шабуыл жасау қабілеті үш есеге өсті деген сөз емес.

Бірақ модельдердің кодты түсіну, осалдық іздеу және күрделі техникалық тапсырманы орындау қабілетінің қысқа мерзімде едәуір өскенін көрсетеді. ЖИ-дің екінші қыры да бар: дәл осы технология қорғанысты күшейте алады. Осалдықты қылмыскерге тауып бере алатын жүйе оны шабуылдан бұрын анықтап, әзірлеушіге түзету жолын да ұсына алады.

Адам көзін алдайтын қауіп

Жасанды интеллект адам сеніміне жасалатын шабуылды да жаңа деңгейге шығарды. Tech Transparency Project 2025 жылы Meta платформаларынан 63 күмәнді жарнама берушіні анықтаған. Олар 150 мыңнан астам саяси жарнама таратып, оған жиынтығы 49 миллион доллар жұмсаған. Кейбір жарнамада Дональд Трамп, Илон Маск, Александрия Окасио-Кортес, Берни Сандерс және басқа танымал тұлғалардың дипфейк бейнелері арқылы жалған мемлекеттік төлемдер мен жеңілдіктер ұсынылған.

Сонымен қатар, Бразилияда Жизель Бюндхен мен өзге танымал адамдардың бейнесі пайдаланылған дипфейк жарнамаларға байланысты төрт күдікті ұсталды. Тергеу барысында 20 миллион реалдан астам, сол кездегі бағаммен шамамен 3,9 миллион доллар күмәнді қаражат айналымы анықталған. Мұндай алаяқтықтың қауіптілігі – әр жәбірленушіден алынатын ақша міндетті түрде көп болмауы

мүмкін. Аз сома үшін адамның полицияға арызданбауы қылмыскерге ұзақ уақыт көзге түспей әрекет етуге мүмкіндік береді.

Сондықтан жалған бейнені анықтайтын бағдарламаға ғана арқа сүйеу жеткіліксіз. Ірі төлемді екінші байланыс арнасымен қайта растау, бірнеше адамның мақұлдауын талап ету, көпсатылы тексеру және қызметкерлердің цифрлық сауатын арттыру маңызды. Мәселен, Ұлыбританияның Which? ұйымы 2025 жылы ChatGPT, Gemini, Copilot, Meta AI, Perplexity және Google-дың AI Overview жүйесіне қаржы, құқық, денсаулық пен саяхатқа қатысты 40 сұрақтан қойып, жауаптарын сарапшыларға тексерткен. Зерттеу бірқатар жауаптың қате немесе жаңылыстыруы мүмкін екенін көрсетті. Мәселен, ChatGPT пен Copilot әдейі қате көрсетілген ISA жинақ лимитін байқамаған, қайта соған сүйеніп кеңес берген. Бұл – кибершабуыл емес. Бірақ адам қаржысына, денсаулығына немесе құқығына қатысты шешімді ЖИ жауабына сүйеніп қабылдаса, жүйенің сенімділігі де қауіпсіздіктің бір бөлігіне айналады.

Мәселен, ChatGPT пен Copilot әдейі қате көрсетілген ISA жинақ лимитін байқамаған, қайта соған сүйеніп кеңес берген. Бұл – кибершабуыл емес. Бірақ адам қаржысына, денсаулығына немесе құқығына қатысты шешімді ЖИ жауабына сүйеніп қабылдаса, жүйенің сенімділігі де қауіпсіздіктің бір бөлігіне айналады.

Цифрлы елдің құқықтық жүйесі

Қазақстанның цифрлық қауіпсіздікке қатысты заңнамасы соңғы жылдары едәуір жаңарды. Мұнда үш негізгі құжатты бөліп қарауға болады.

Біріншісі – «Киберқауіпсіздік туралы» заң. Бұл жаңадан қабылданған құжат емес. 2015 жылғы 24 қарашада қабылданған бұрынғы «Ақпараттандыру туралы» заңның атауы 2026 жылғы өзгерістермен «Киберқауіпсіздік туралы» болып

жаңартылып, мазмұны да қайта қаралды. Заң киберқауіпсіздік ұғымын, аса маңызды цифрлық нысандарды қорғау, қауіп-қатерді бақылау және кибероқиғаға ден қою тәртібін қамтиды.

Екіншісі – Қазақстан Республикасының Цифрлық кодексі. Ол 2026 жылғы 9 қаңтарда қабылданды. Кодекс цифрлық ортадағы негізгі қатынастарды бір жүйеге келтіріп, деректерді, цифрлық нысандар мен инфрақұрылымды басқарудың құқықтық негізін қалыптастырды.

Үшіншісі – «Жасанды интеллект туралы» заң. Ол 2025 жылғы 17 қарашада қабылданды және кейін 2026 жылы жаңартылды. Құжат ЖИ жүйелерінің жұмыс істеуі, ашықтық, қауіпсіздік, тәуекел және авторлық құқық мәселелерін реттейді.

Заңдағы назар аударарлық нормалардың бірі – авторлық құқық. ЖИ көмегімен жасалған туындыға адам шығармашылық үлес қосқан жағдайда ғана ол авторлық құқықпен қорғалады. Сонымен бірге, адамның интеллектуалдық шығармашылық еңбегінің нәтижесі болып табылатын мәтіндік сұрау да авторлық құқық объектісі ретінде танылуы мүмкін. Яғни кез келген қысқа пәрмен емес, шығармашылық еңбек сипаты бар сұрау жөнінде сөз болып отыр.

Киберқауіпсіздікте бірнеше сағаттың өзі шешуші болуы мүмкін. Сондықтан қорғаныстың сапасы құрылған мекеме санымен емес, қауіп туралы ақпараттың қаншалықты жылдам тарайтынымен де өлшенеді. Сондай-ақ, киберқауіпсіздік туралы сөз болғанда шетелдік технологияға тәуелділік мәселесі де алға шығады. Бірақ технологиялық дербестікті шетелдік өнімнің бәрінен бас тарту деп түсінуге болмайды.

Негізгі қауіп – мемлекет немесе стратегиялық сала бір ғана сыртқы жеткізушісіз жұмыс істей алмайтын жағдайға түскенде туады. Тәуелділік бұлт технологиясын қызметіне жүгінгенде, лицензиялауда, бағдарламалық интерфейсте, микрочипте немесе техникалық қолдау барысында туындауы мүмкін. Сондықтан технологиялық дербестік, яғни балама жеткізушінің болуы, стратегиялық деректі өз бақылауында ұстау, аса маңызды жүйені сыртқы компанияға толық тәуелді етпеу және қажетті технологияның бір бөлігін ел ішінде дамыту аса маңызды.

Киберқылмыс – мемлекеттік шекара дегенге бағына бермейді. Жәбірленуші Қазақстанда, сервер басқа мемлекетте, ақша үшінші елдегі шотта, ал шабуылшы мүлде басқа жерде отыруы мүмкін. Сондықтан ұлттық заңнаманы жетілдірумен қатар халықаралық ынтымақтастық та қажет.

Қазақстан 2025 жылғы 25 қазанда БҰҰ-ның Киберқылмысқа қарсы конвенциясына қол қойды. Құжат трансұлттық киберқылмыспен күрес пен электрондық дәлел алмасуды жеңілдетуге бағытталған. Сонымен, ішкі құқықтық негізін жаңартып жатыр. Мысалы, киберқауіпсіздікке арналған заңнамалық негіз қайта қаралды, Цифрлық кодекс пен Жасанды интеллект туралы заң қабылданды, халықаралық ынтымақтастықтың жаңа механизмін қалыптастыруға қадам жасалды.

Бір сөзбен айтқанда, мемлекеттің өз дерегін, инфрақұрылымын, экономикасын және технологиялық таңдау еркіндігін басқара алу қабілетінің заңнамалық негізі орнықты. Мұның бәрі тегін болмаса керек. Өйткені, ХХІ ғасырдағы егемендігіміздің куәлігі – жаңа шекара, цифрлық кеңістіктегі ұланғайыр диджитал-атырабымыз екенін ескерген жөн.

Дастан ҚАСТАЙ.

Киберқылмыс мемлекеттік шекара дегенге бағына бермейді. Жәбірленуші Қазақстанда, сервер басқа мемлекетте, ақша үшінші елдегі шотта, ал шабуылшы мүлде басқа жерде отыруы мүмкін. Сондықтан ұлттық заңнаманы жетілдірумен қатар халықаралық ынтымақтастық та қажет.

ЖАЗЫЛ ДА, ҰТЫП АЛ!

Құрметті оқырмандар!
2027 жылға баспасөзге жазылу науқаны жүріп жатыр. «Almaty aqshamy» газетінің редакциясы газеттің тұрақты жазылушыларын, сондай-ақ жаңа жазылушыларды жыл сайынғы «Жазыл да, ұтып ал!» редакциялық конкурсына қатысуға шақырады. Көптеген бағалы сыйлықтар ұтысқа түседі!
Байқауға қалай қатысуға болады?
2027 жылға «Almaty aqshamy» газетіне бір жыл бойына жазылу қажет!
2026 жылдың 25 желтоқсанына дейін жазылу түбіртегінің көшірмесін конвертке «Жазыл да, ұтып ал!» белгісін қойып, редакцияға жолдау керек немесе жазылу түбіртегінің суретін мына WhatsApp-нөміріне 8 707 948 73 78 немесе almatyaqparat@gmail.com электронды мекенжайына жолдау қажет.
Редакция мекенжайы: 050022, Алматы қаласы, Шевченко көшесі, 100 (Сейфуллин көшесінің бұрышы).

Ескерту! Міндетті түрде өзінің аты-жөні, мекенжайы, ұялы байланыс немесе қалалық телефоны жазылу керек.

Қай жерде жазылуға болады?
Барлық почта бөлімшелерінде «Қазпочта» АҚ, «Агентство «Евразия пресс» ЖШС жазылуға болады.
Сондай-ақ, онлайн Qazpost.kz қосымшасы арқылы да жазылуға болады.
Қызмет тәулік бойы, 24/7 жұмыс істейді.

2027 ЖЫЛҒА БІР ЖЫЛҒА ЖАЗЫЛУ БАҒАСЫ:

Жеке жазылушылар үшін (жазылу индексі 65503) – 10499,64 теңге.
Жеңілдікпен ҰОС қатысушылар, зейнеткерлер, мүгедектер мен көпбалалы аналар үшін (жазылу индексі 95503) – 7859,64 теңге.

Тек бір жылға жазылған жазылушылар қатысады!
Ұтыс ойынын өткізу бойынша қосымша хабарлаймыз. Ұтыс ойыны «Almaty aqshamy» газетінің редакциясында байқау комиссиясы мүшелерінің және тәуелсіз байқаушылардың қатысуымен өтеді. Ұтыс ойыны жеңімпаздарының аты-жөндері таяу арадағы газет нөмірінде жарияланатын болады.
Құрметті жазылушылар, сәттілік тілейміз!
Анықтама бойынша: 8 (727) 248-49-55, 8 707 948 73 78.

«ЗАҢ МЕН ТӘРТІП»

Есірткінің жолы кесілді

Жетісу ауданының «Гүлдер» саябағында «Есірткісіз Қазақстан» жобасы мен «Заң мен тәртіп» қағида-ты аясында есірткі жарнамаларын анықтап, оны жоюға арналған рейд ұйымдастырылды.

Аталмыш іс-шараға ауданның белсенді жастары, еріктілер, прокуратура, полиция басқармасының қызметкерлері, Жетісу ауданындағы комьюнити-орталықтардың мамандары мен аудан әкімдігі аппаратының қызметкерлері қатысты.

– *Іс-шараның мақсаты – қаламыздағы есірткі заттарының заңсыз айналымына қатысты жарнамалық жазбалар мен ақпараттарды анықтап, оларды жоюға атсалысу. Жастар арасында есірткі қылмысының алдын алып, салауатты өмір салтын насихаттау, –* дейді Жетісу ауданы әкімінің орынбасары Жанасыл Сабырұлы.

Рейд барысында қатысушылар Жетісу ауданы аумағындағы көшелер мен қоғамдық орындарды аралап, есірткі құралдарын насихаттайтын жазбаларды анықтады. Іс-шара барысында 100-ден астам хабарландыру мен граффити жойылды.

– *Қазіргі заңсыз трафареттерді тану еш қиын емес. Көбіне олар ағылшын тілінде жазылады. Тіпті кейде автомобиль брендтері ретінде бүркемеленеді. QR-кодтар анықталған жағдайда оларды алдын ала тексереміз. Мұндай күмәнді жарнамалар көбіне адам тұрмайтын учаскелер, ескі қоршаулар, гүлзарлардың қараңғы түкпірлерінде болады, –* деді Esirksiz Almaty профилактикалық фронт-офисінің басшысы Айбек Берікболұлы.

Жалпы бұл күнгі қалалық бастамаға 200-ге жуық адам, соның ішінде прокуратура, полиция басқармасы өкілдері, аудан әкімдігі аппаратының және қоғамдық орталықтардың қызметкерлері, сондай-ақ Esirksiz Almaty профилактикалық фронт-офисінің белсенділері қатысты.

Бұдан былай мұндай рейдтер аптасына кемінде бір рет тұрақты түрде өткізілетін болса, волонтерлердің арқасында бұл жұмыс күнделікті сипатқа ие болады.

Рая ЕСКЕНДІР.
Сурет: Самат ҚҰСАЙЫНОВ.

ҚАУЛЫ

Алматы қаласы әкімдігінің
2026 жылғы 5 қазандағы
№4/636-1615 қаулысы

Мемлекет мұқтажы үшін жер учаскелерін алып қоюға байланысты жер учаскелерін немесе өзге де жылжымайтын мүлікті мәжбүрлеп иеліктен шығаруды бастау туралы

Қазақстан Республикасы Жер кодексінің 84-бабына, «Мемлекеттік мүлік туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес, «Алматы қаласы Жол инфрақұрылымын дамыту басқармасы» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің 2025 жылғы 25 қыркүйектегі №34.1-34.04/2804-И хатының негізінде Алматы қаласының әкімдігі **ҚАУЛЫ ЕТЕДІ:**

1. Осы қаулының қосымшасына сәйкес «Көкжайлау» тау шаңғысы кешеніне апаратын жол құрылысы үшін Алматы қаласы, Бостандық ауданында орналасқан 3 (үш) жер учаскелерін мемлекет мұқтажы үшін алып қоюға байланысты жер учаскелерін немесе өзге де жылжымайтын мүлікті мәжбүрлеп иеліктен шығару басталсын.

2. Мәжбүрлеп иеліктен шығару мерзімі 2028 жылдың 31 желтоқсанына дейін болып белгіленсін.

3. Меншік иелері жүгінетін орын Алматы қаласы, Алмалы ауданы, Төле би көшесі, 155, 6-қабат, 602-кабинет болып белгіленсін.

4. Алматы қаласы әкімінің аппараты осы қаулыны қабылдаған күнінен бастап үш жұмыс күні ішінде Алматы қаласы әкімдігінің интернет-ресурсын қоса алғанда, жергілікті бұқаралық ақпарат құралдарында жариялауды қамтамасыз етсін.

5. Алматы қаласы Жер қатынастары басқармасының «Қала жер орталығы» шаруашылық жүргізу құқығындағы коммуналдық мемлекеттік кәсіпорны заңнамада белгіленген тәртіппен меншік иелерін хабардар етсін.

6. «Алматы қаласы Жер қатынастары басқармасы» коммуналдық мемлекеттік мекемесі:

1) заңнамада белгіленген тәртіппен меншік иелеріне жер учаскесінің өтемақысын төлеуді қамтамасыз етсін;

2) жер учаскелерін мемлекет мұқтажы үшін алып қоюға байланысты жер учаскелерін немесе өзге де жылжымайтын мүлікті мәжбүрлеп иеліктен шығару бойынша іс-шаралар аяқталғаннан кейін жер учаскелерін «Алматы қаласы Жол инфрақұрылымын дамыту басқармасы» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің теңгеріміне берсін;

3) Қазақстан Республикасының заңнамасында көзделген өзге де қажетті шараларды қабылдасын.

7. Осы қаулының орындалуын бақылау Алматы қаласы әкімінің жетекшілік ететін орынбасарына жүктелсін.

Мәжбүрлеп иеліктен шығарылуға жататын жер учаскелерінің тізбесі				
Р/с №	Жер учаскесінің меншік иесінің (жер пайдаланушының) тегі, аты-жөні (атауы)	Кадастрлық нөмірі	Жер учаскесінің орналасқан жері	Жер учаскесінің ауданы, га
1	Тұяқбаева Гүлмира Садыковна	20-313-062-004	«Көкшоқы» шағынауданы, Асусай көшесі, 9	жалпы-0,1300 иеліктен шығарылатын ауданы-0,0113
2	Жумабаев Орумбай Елемесович	20-313-062-012	«Көкшоқы» шағынауданы, Асусай көшесі, 11	жалпы-0,1366 иеліктен шығарылатын ауданы-0,0116
3	Кубанова Любовь Аскеровна	20-313-062-022	«Көкшоқы» шағынауданы, Асусай көшесі, 7	жалпы-0,1907 иеліктен шығарылатын ауданы-0,0072

ALMATY AQPARAT

Бас директордың міндетін уақытша атқарушы
Абдухалил ЖАЛИЛОВ
тел.: 248-64-04.

Қабылдау бөлмесі:

тел.: 248-60-08.

E-mail:
almatyaqparat@gmail.com

Бас редактор –
Есхат БОЖАН

Жауапты хатшы –
Құралай ИМАНБЕКҚЫЗЫ

Ақпараттық-талдау бөлімінің редакторы –
Рая ЕСКЕНДІР

Саясат және экономика бөлімінің редакторы –
Нұржамал ӘЛІШ

Цифрлық инфрақұрылым және кері байланыс бөлімінің редакторы –
Гүлжанат СЕМБАЕВА

Коммерциялық директор –
Куаныш ДЮСКАЛИЕВ
тел.: 248-49-55, E-mail:
rekalmatyaqparat@gmail.com

Жарнама және тарату бөлімі. E-mail:
rekalmatyaqparat@gmail.com
тел.: 248-49-55.
8 707 948 73 78

Шығармашылық даму жөніндегі кеңес

Кеңес төрағасы –
Олжас СҮЛЕЙМЕНОВ
Кеңес мүшелері:
Сағымбай ҚОЗЫБАЕВ, Сейітқазы МАТАЕВ, Валерий ЖАНДӘУЛЕТОВ

ГАЗЕТТІ ЖЕТКІЗУ БОЙЫНША ШАҒЫМДАР БОЛСА... «Қазпошта» АҚ Алматы почтамтына:

8 777 078 53 48,
8 747 204 19 70 (WhatsApp)
телефоны арқылы сағат 9.00-ден 18.00-ге дейін хабарласыңыз

ALMATY AQSHAMY

Республикаға тарайтын қоғамдық-саяси қалалық басылым.

Меншік иесі:
«Almaty Aqparat» ЖШС.
E-mail:
almatyaqparat@gmail.com
Мекенжайымыз:
Индекс: 050022.
Шевченко көшесі, 106 А.

Газет аптасына 2 рет, сейсенбі және жұма күндері шығарылады.
Нөмірдің таралымы – 10 252 дана (сейсенбі)

Кезекші редактор –
Нұрлан СҮЙІН

Газет «Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігінің Ақпарат комитеті» республикалық мемлекеттік мекемесінде тіркелген.
Тіркеу туралы № KZ51VPY00150334 куәлігі 26.05.2026 жылы берілген.

Газет «Almaty aqshamy»-ның компьютер орталығында теріліп, беттелді. Суреттердің сапасына редакция жауапты. Жарнама мәтініне жарнама беруші жауап береді. Автордың мақалалары редакция көзқарасын білдірмейді. Газет «Алматы-болашақ» АҚ-да басылды. 050026, Алматы қаласы, Мұқанов көшесі, 223 В. Тел.: 8 (727) 378-40-08, 378-42-00
Офсеттік басылым, көлемі 2 баспа табақ.

«Almaty aqshamy» газеті «AIR ASTANA» ауе компаниясының бизнес-класс бортында және «Жолаушылар тасымалы» АҚ пойыздарындағы жолаушыларға қолжетімді.



АЗИАДА

ҚОРЖЫНДА 12 АЛТЫН!

Жапонияда XX жазғы Азия ойындары ресми түрде аяқталды. Жарыстың жашылу салтанатында еліміздің туын Олимпиада чемпионы Елдос Сметов алып шықса, жабылу салтанатында көркем гимнастикадан жасөспірімдер арасындағы әлем чемпионы, 16 жастағы Ақмарал Ерекешева көтеріп жүрді.

2026 жылғы Азия ойындарында құрлықтың 45 елінен 11 мыңға жуық атлет қатысты. Олар 469 медаль жиынтығын сарапқа салды. Аичи-Нагоядағы Азия ойындары 1958 жылы Токиода және 1994 жылы Хиросимада өткен жарыстардан кейін Жапонияда ұйымдастырылған үшінші жарыс болды.

Биыл елімізден 35 спорт түрінен 558 отандасымыз жарыс жолына шығып, нәтижесінде 84 жұлде (12 алтын, 24 күміс, 48 қола) жеңіп алды. Осылайша жалпы командалық есепте Қазақстан ұлттық құрамасы 8-орынға тұрақтады. 2023 жылы Ханчжоуда өткен Азиадада Қазақстан 11-орын алған еді.

12 жыл күткен жеңіс

Бокстан Қазақстан құрамасы сапында Төрехан Сабырхан мен Айбек Оралбай Азия ойындарының чемпионы атанса, Махмұд Сабырхан, Алуа Балқыбекова және Наталья Богданова қола жүлдеге ие болды. Осылайша ел құрамасы 12 жылдық үзілістен кейін Азия ойындарының алтын жүлдесін иеленді. Бұған дейін ұлттық құрама Азиада алтынын соңғы рет 2014 жылы жеңген болатын.

Елге оралған соң Төрехан Сабырхан Азия ойындарында төрт жекпе-жек өткізіп, қарсыластарының барлығы да мықты болғанын атап өтті. Әсіресе, Иорданиялық боксшымен болған кездесуге ерекше мән берген.

– Азия чемпионатында иорданиялық боксшыға есе жіберген едім. Сол есені Азия ойындарында қайтарғым келді. Бұл жетістігімді қазақ еліне арнаймын, – деді чемпион Төрехан Сабырхан.

Ал Айбек Оралбай үшін бұл жеңіс үлкен мақсаттарға бастайтын кезекті белес. Чемпион алдағы әлем чемпионатына дайындалып, 2028 жылы Лос-Анджелесте өтетін Олимпиада ойындарында да ел қоржынына алтын салуды көздейтінін айтты.

– Чемпион болып келгенімізге өте қуаныштымыз. Бұйырса, бұнымен тоқтап қалмаймыз. Алдымызда әлем чемпионаты бар. Ең басты мақсатымыз – 2028 жылы Лос-Анджелесте өтетін Олимпиада ойындары. Баршаңызды осылай алтын медальмен қуантқым келеді, – деді Айбек Оралбай.

Алматының мақтанышы

Азия елдерінің кіл мықтыларын жинаған жарыста Қазақстан құрамасының спортшылары ел тарихында бұрын-соңды болмаған нәтижелерге қол жеткізді.

Олардың қатарында алматылық спортшыларды да ерекше атап өтуге болады.

Мәселен, таеквондодан Тамирлан Тілеулес 58 келіге дейінгі салмақта топ жарып, Қазақстан тарихындағы осы спорт түрінен Азиаданың тұңғыш алтын медалін жеңіп алды. Ал спорттық гимнастикадан



Милад Карими еркін жаттығуда күміс жүлдеге ие болды. Осылайша Қазақстан бұл бағдарлама бойынша 32 жылдан кейін Азия ойындарының жүлдесіне қайта қол жеткізді. Тағы бір алматылық спортшы – Полина Иванова сырықпен секіруден тарихи қола медальді жеңді.

Семсер жүзіндегі жүлде

Сапымен семсерлесуден де Қазақстан ерлер құрамасы Азиада тарихындағы алғашқы алтын медалін жеңіп алды. Финалда отандастарымыз Корея Республикасының құрамасын 43:42 есебімен ұтты. Бұл жеңіс қазақстандық семсерлесушілер үшін тарихи жеңістердің заңды жалғасы болды. Ұлттық құрама әуелі Азия чемпионатында топ жарып, кейін алғаш рет әлем чемпионы атанды, енді Азия ойындарының алтынын иеленді. Бұған дейін бір маусымда мұндай нәтижеге ешбір құрама қол жеткізбеген. Академиялық есуден Владислав Яковлев пен Иван Чернухин Қазақстанға Азия ойындарындағы алғаш-

қы алтын медальді сыйлады. Олар ерлер арасындағы қос ескекті қайық жарысында жеңіске жетті.

Азиадада тарихи нәтижеге қол жеткізген спортшылардың бірі – велошабандоз Алексей Луценко болды. Ол тасжолдағы велоспорттан топтық және жекелей жарыстарда жеңіске жетіп, Азиададағы жеңіс саны бойынша Қазақстанның ең атақты спортшысына айналды. Ал Рината Сұлтанова жекелей жарыста топ жарып, Қазақстан әйелдер велоспорты тарихында Азия ойындарының алтынын жеңіп алған алғашқы спортшы атанды.

Көк Туды желбіретіп қайттық, – деді Елдос Сметов.

Сондай-ақ, дзюдодан ұлттық құрама аралас командада күміс медаль жеңіп алды. Қазақстандық балуандардың нәтижесінде де оң өзгеріс байқалды. Еркін күрестен ұлттық құрама үш қола медаль жеңіп алды. Ал 2023 жылғы Азия ойындарында бұл күрес түрінен Қазақстан жүлдесіз қалған болатын. Әйелдер күресінде де нәтиже жақсарды. Биыл спортшыларымыз бір күміс және екі қола медаль иеленсе, 2023 жылы бір ғана күміс жүлде жеңіп алған еді.

Азия ойындарындағы бұл нәтиже қазақстандық спортшылардың халықаралық аренадағы жетістігін тағы бір мәрте көрсетті. Айта кеткен жөн, келесі Азия ойындары 2030 жылы 4–19 қараша аралығында өз тарихында екінші мәрте Катар астанасы Доха қаласында өткізіледі.

Жүлдегерлер елге оралды

Кеше Азия ойындарында қатысқан спортшылар Алматыға ұшып келді. Олардың қатарында таеквондодан тарихи алтын медаль жеңіп алған алматылық спортшы Тамирлан Тілеулес бар. Сондай-ақ, таеквондодан қола жүлдегер Батырхан Төлеуғали, виртуалды таеквондодан қола жүлдегер Рита Бакишева, еркін күрестен қола жүлдегер Нұрқожа Қайпанов, сондай-ақ күміс медаль иеленген Қазақстанның су добы құрамасы елге оралады.

Спортшыларды әуежайда қала әкімдігі мен спорт басқармасың өкілдері, жақындары мен достары жылы лебізбен қарсы алды. Халықаралық терминалда шашу шашылып, ән шырқалды.

– Өте керемет сезімде келдім. Маған қолдау көрсеткен отбасыма, федерацияға және қазақ еліне алғысымды білдіремін. Жалпы жарыс жақсы өтті. Бірақ менің қарсыластарым өте мықты болды. Жарыс барысында әлемдік додаларда жүлде алып жүрген Иран, Корея спортшыларымен жекпе-жек өткіздім. Ал финалда филиппиндік спортшыны жеңіп, тарих жасай алдым. Мен үшін бұл жеңіс – бірінші кезекте қазақстандық таеквондошылар әлемдік аренада ұта алатынын дәлелдеді. Біз мұнымен тоқтамаймыз, алда әлем чемпионаты және Олимпиада ойындарында жеңіске жетуіміз керек, – деді Т.Тілеулес.

Еске салайық, Азиада қорытындысы бойынша Қазақстан ұлттық құрамасы жалпы саны 84 медаль жеңіп алды. Бұл нәтижеге Алматы спортшылары да елеулі үлес қосты. Жалпы Қазақстан құрамасы сапындағы 558 спортшының 122-сі алматылық спортшылар. Бұл ұлттық құраманың шамамен әрбір бесінші спортшысы Алматыдан барғанын көрсетеді.

**Досбол АТАЖАН,
Аяжан ҚУАНЫШОВА.
Сурет: Самат ҚҰСАЙЫНОВ.**